

Hajdúsági Tükör

13. évfolyam 2-3. szám

2020. szeptember 13.

Kulturális és közéleti magazin

A tartalomból:

Szeretet, hit, jó cselekedet, tudás	3	Az ökológiai lábnyom növekedése	14
Ifjú tollforgatók Hajdúböszörményben	7	Jazz-Blues jamboree	19
Manstein	9		

A Város Napja 2020. szeptember 13.

Kiss Attila polgármester beszéde

Dr. Sári Mihály

Szeretet, hit, jó cselekedet, tudás

Hajdúböszörményből indult a pályája, ma nyolcvan éves Szentmiklósi Zoltán tanár úr

Szentmiklósi Zoltán és családja

A tér lelke-a lélek kultúrája

Minden településnek, épp úgy, mint az egyes embereknek, sajátos aurája van, ennek emanációját, kisugárzását azonnal érzi az ember. Nagy Lajos népi szociográfus Kiskunhalom című szociográfiájában szülőfaluja, Apostag 1932. augusztus 12-e, szerda 24 órájának bemutatásával bizonyította ezt. József Attila érzékenyen reagált az írásra: „Bennem szinte szorongást keltett a Kiskunhalom végzettszerűsége. Mert nem az a végzettszerű, hogy a hős a végén elbukik, hanem hogy a hős egy pakli dohányt vesz a trafikban, hogy tehát soha senki nem lehet hős.”

Valóban, a településnek lelke és sajátos kultúrája van, amelyet tükröz a település térrendezési elve, a lokális időhasználat és cselekvések rendszere. Erre Debrecen pozitív példa: a „debreceniség” a reformált keresztény hit kálvini ágának értékrendjei és cselekvési szabályai szerint megformált kultúra, amelybe beépült a Református Kollégium és a az egyetem tudományos igényessége, a szabad város kötelékében minden ember számára racionálisan kijelölt funkcionális szerepe. A debreceni embernek küldetése van.

Sok hasonlóság figyelhető meg Debrecen és Hajdúböszörmény szellemiségében, lelkiségében, de különbségeket is találunk. A reformált kálvini vallás értékrendje a négyszázötvenhat éves város lakóinak értékrendjét döntően meghatározták, viselkedésszabályozókká lettek. Más vallások helyi párhuzamos jelenléte a másság elfogadásának a képességét, a tolerancia kiteljesé-

dését, rugalmas világszemléletet is eredményeztek. 2021-ben 400 éves középiskola, a ma Bocskai István Gimnázium évszázadokon át a helyi társadalom és régiója számára szükséges, igényes, tudományosan megalapozott ismereteket nyújtott. A hajdú kollektív szabadság megtartásának igényéből, a parasztpolgár-katona összetett szerepéből, az öngazgatás kényszeréből ötvöződött a helyi cselekvés. Büszke, a kálvini hitű értékrendet a mindennapi életében is használni tudó, kitartó, toleráns, családközpontú, a földet és a munkát szerető, a közösségi és családi értékeket teremtő néppé vált.

A pályakezdés éve

A II. világháború idején, debreceni világ kertés családi házában született Szentmiklósi Zoltán, aki 1964-1966 között a Bocskai István Gimnázium és Szakközépiskola tanára, s a Makarenko úti Munkás-Paraszt Kollégium nevelőtanára volt. Ez lehetőséget ad arra, hogy egy kor metaszetében mutassuk be a gimnázium és kollégium hatvanas évekbeli világát az ő tanári, az én diáki nézőpontomból. Beszélgetésünket a nyolcvan éves Szentmiklósi igazgató/ tanár úrral hosszas, részletes levelezés előzte meg.

Sári Mihály: *Hogyan készültél az értelmiségi pályára, s jutottál el Hajdúböszörménybe?*

Szentmiklósi Zoltán: Kertés-városias környezetben születtem, a szülőház kora gyermekkoromtól sok-sok indítást adott a tanulás és tudás megbecsülésére, s így kerültem a Debrece-

ni Református Kollégium ódon falai közé, ahol kitűnővel érettségiztem. A „refis” múltam ellenére a Kossuth Lajos Tudományegyetemen a történelem-földrajz szakokon tanultam tovább. Kiváló tanáraink voltak mindkét szakon, közülük említtem Kádár László professzort, aki Líbiában, a homok sivatagban térképezte fel Afrika „fehér foltjait”, továbbá Földváry Aladár professzort, aki megtalálta a magyar uránt, amelyért Kossuth-díjat is kapott. Kitűnő diplomával zártam az egyetemi éveimet, s a hajdúböszörményi gimnázium és kollégium elfogadta a pályázatomat, így tanár és nevelőtanár lettem egyszerre az akkor gimnázium és szakközépiskolában. Megilletődve léptem be mindig a sárga emeletes épületbe, amelynek a homlokzatán az alapítók figyelmeztettek az iskola céljaira. A tanév kezdetén rögtön kaptam órákat a Bocskai Gimnáziumban, ahol történelmet és logikát tanítottam óraadóként, Poór János tanár úr doktori tanulmányait épp ekkor végezte, s készítette a doktori disszertációját, őt helyettesíttem.

Az óráimon igyekeztem megragadni a tanulóknak a figyelmét, az ókori történelmet különösen nagy örömmel tanítottam. Az óráim tartalmát az adott korhoz kötődő irodalmi, művészeti alkotások bemutatásával, olykor zene megszólaltatásával is színeztam. A koncentrált figyelem, s a csend minden tanárnak szárnyakat ad, sosem kellett fegyelmelni a sok lelkes, tehetséges, okos diákjaimat. A Bocskai István Gimnázium” csillogó szemű diákjainak emléke máig megmaradt. Az ifjúkori álmaim egy része beteljesült az iskolá-

ban és a kollégiumban: nagy szeretettel neveltem, tanítottam a „fiaimat”, „lányaimat”. Reméltem, hogy a tárgyi tudáson túl, a szeretetből, türelemből, toleranciából is visznek magukkal az ÉLETBÉ, s reméltem, hogy mind ezeknek az igazi értékeit biztos szemmel veszik majd észre. Remélem, hogy tudásban, jellemben nyomot hagytam mind azokban, akiket rám bízott a szigorú igazgató úr.

A fiatal tanár korban tíz évvel előttünk járt, de besorolhattuk a mi azonos korú csoportunkba, ahol a mintaátadó kortársként fogadtuk el, s így láttuk:

Szkupi István (Varga Miklós tanár úr, „Micu bácsi” osztálya): „Jóvágású, mindig elegánsan öltözködő, barátságos, jókedvű, de szigorú, tanárnak ismertem meg Szentmiklósi tanár urat. Nem volt harsány, sosem kiabált velünk, következetesen számon kérte a tananyagot. Úgy magyarázott, hogy láttam magam előtt azokat az ókori történeteket, amelyeket épp tanultunk: a szalamiszi vagy a marathoni csatát. Most is a fülemben cseng a Vergilius „Eneisz”-éből felolvasott verssorai, amelyek több év után arra készítettek, hogy az egész eposzt elolvassam. Homérosz Iliásza és az Odüsszeia most is a könyvespolcomon van, olykor ma is kézbe veszem. Úgy volt jó tanár, hogy nem éreztük a tanár-diák függést, tiszteltük nagy tudásáért, s hogy bármilyen kérdéssel fordultunk hozzá, mindig türelemmel magyarázta el a választ.”

Csorba Éva ugyanabból az osztályból: Kérésedre volt lány-osztálytársakkal elevenítettük fel a gyermekkori emlékeket. A tanáraink általában a katedra mögött álltak vagy ültek, úgy magyarázták el a tananyagot. Szentmiklósi tanár

úr nem használt jegyzetfüzetet, „cetliket”, fel és alá sétálgatott a padosorok között, a magyarázatát mindig kézmozdulatokkal is kiegészítette, s a közelsége aktivizált minket. Kék szeme van tanár úrnak-ez az egyöntetű vélemény.

Hogyan fogadott a gimnázium és a kollégium tantestülete?

A tantestületbe hamar beilleszkedtem. Nagyon becsültem Mihály János igazgató urat, aki segítőkész, emberséges volt, és értékelte a munkámat. Bölcs, igazságos és pedagógus közönséget vezetni és építeni tudó igazi értelmiségi volt, akit példának tekintettem. A kollégium igényesek voltak a tanításban, a tudás átadásában, mondhatni, szigorúak voltak, s a következetességükben, szigorukban követtem őket, a tanulóktól komoly tanulást vártam el. Örömmel tapasztaltam, hogy tanártársaim gyorsan befogadtak, segítő kedvességükre mai is jól emlékszek. Abban az időben a tantestületnek volt egy fiatal, ambiciózus rétege, fiatalok, tenni akarók, törekvők. Örömmel tapasztaltam, hogy gyorsan befogadtak, nem csak én építettem a hidat feléjük, de ők is, elsőként is Csiba László és Csiba Lászlóné, Sass Attila, Dr. Poór János, Székelyhidy Ágoston.

Kedves kollégáim közül barátom lett Kertész László költő, akinek a dedikált kötetét ma is féltve őrzöm. A kollégium udvarában levő szolgálati lakásban laktak. Okos és szép feleségével meghívtak otthonukba a menyasszonyommal együtt. Azóta is sokat gondolok a szíves vendéglátásukra, a lázas beszélgetésekre, amelyeken „meg akartuk váltani a világot”. Mindez 1965 tavaszán történt, amikor életemben sűrűsödtek az események. Kertész Lászlóval kialakult barátságunk

természetes, hogy megerősítette közös értékeinket, művészet iránti fogékonyságunkat. A meghívást megelőzően a leendő hitvesem a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Nagytermében adott zongorakoncertet, zenekarral. A szép műsor végén meghívtam, hogy adjon nálunk is a Református Kollégiumban egy zongora-estet, amikor is nővérem-Szentmiklósi Erzsébet festőművész-kiállítását is megnyitottuk. „Lélektől lélelig” ható este volt. Akkoriban már írtam néhány költeményt. Ennek az estének az emlékére írtam másnap a „Hogyha napfény lennék” című verset a leendő páromnak, talán Laci példáján is elindulva. Ime a vers:

Hogyha napfény lennék...

*Hogyha napfény lennék,
Fázós kedved
Melengetném.*

*Hogyha csermely lennék,
Kerted alján
Csörgedeznék.*

*Hogyha lantod lennék,
Nézésedre
Megpendülnék.*

*Hogyha könnycsepp volnék,
Szemeidben
Megtisztulnék.*

*Hogyha öröm lennék,
Hajlékodbán
Agyam vetném.*

*Hogyha bánat volnék,
Messze Tőled
Bujdokolnék.*

*Hogyha már nem lennék,
Szíved mélyén
Temetkeznék.*

*Hogyha már nem lennél,
Árva gyermek,
Hova lennék?*

Laci korai tragikus halála mindannyiunk pótolhatatlan vesztesége...

Székelyhidy Ágostontól hallottam, hogy Kertész László körül kialakult egy művészetpártoló, költészetbarát közösség, amelynek Te is tagja voltál. 1964-1966 között az MSZMP politikai nyomása némileg csökkent a társadalom egészére, eltűntek a hasonló spontán csoportok születését, ám szem elöl nem vesztették. Lehet, hogy ebben a körben kell keresnünk a hajdúböszörményi művésztelep gondolatát is, de a költő hatására többen is kipróbálták költői vénájukat. A Református Kollégium nagy tudású tanárai bizonyára formálták irodalmi érzékenységedet, a költői művek eszköztárát, módszerét is elsajátítottad, de a Kertész-kör példája is előtűnik a szép versedből. Csiba László mesélte egyszer nekem, hogy egy-egy találkozáson nem csak finom ételeket fogyasztottatok és nemes bort töltött a házigazda, hanem kötelező volt versben társalogni, például csakis hexameterben lehetett beszélgetni.

A kollégiumban a megye különböző településeiről érkezett elsős diákok nevelő tanára voltál 1964-től. Ebbe a csoportba tartoztam én is. Milyen emlékek maradtak benned?

Nagyon barátságos, segítő munkatársaim voltak a kollégiumi nevelő tanártársaim. Dr. Molnár János volt az igazgató, a messzi időkből Bokor

Fotó: Családi archívum

Fotó: Családi archívum

Erzsébet és Sass Attiláné, továbbá Balku Antal nevét idézem szívesen. A kollégium épületét Balczár Dezső püspök úr építtette a háború előtt a lelkészek és tanítók árván maradt gyermekeinek, amelyet Munkás –Paraszt Kollégiumnak kereszteltek át. Az épület előtt szépen gondozott park volt, fiatal hársfákkal, öreg fűzfákkal, hajtós kúttal, sétánnyal, padokkal, de az épület már akkoriban is felújításra szorult volna. A kétemeletes épület egyik szárnya lánykollégium, a másik fiúkollégium, a középső része zeneiskola volt, a nagy menza alagsori részében étkeztek a gimnázium diákjai. Az udvaron kézilabda és röplabda pálya volt, távol- és magasugró hely, súlydobásra és futásra is volt lehetőség. Ekkoriban volt még reggeli torna, de belső sportversenyeket szerveztünk az évfolyamok között is. Színes kulturális életet teremtettünk a bentlakók számára, megyei sportversenyekre vittem a diákokat, Berettyóújfaluba, Hajdúszoboszlóra, Balku Antallal a diákjaink helyi és megyei fotókiállításra jutottunk el. Kezdeményeztem éjszakai akadályversenyt, tűzriadóval ébresztettük a diákokat, csoportban járták éjjel a város fontos kijelölt pontjait, versenyeztek a jobb időért és a feladatok megoldásában. Sokat kellett törődni a tanulókkal, mert havonta csak egyszer utazhattak haza a diákok szombat délután, és vasárnap már jöttek is vissza. Akkor még szombaton is volt tanítás a gimnáziumban.

A tanítás, a nevelés állt a munkátok középpontjában.

Szentmiklósi Zoltán: Fő feladatomban valóban a kollégiumi évfolyam csoportjának vezetése és a csoportok szilenciumi felügyelete, a napirend betartása volt. Ebéd után, háromtól hatig évfolyamonként tanultak a diákjaim. Sokszor kértek és kaptak segítséget a német nyelv tanulásakor, de legtöbbször a matematika és az ábrázoló

geometria okozott fejtörést a tanulóknak. Cseke Gábor tanár úr emberséges szívvel, de keményen megkövetelte a tananyagot, s volt, hogy a hat órákor kezdődő vacsora szünet után is együtt törtem a fejem a diákokkal a feladat megoldásán. A műszaki rajzok készítése is belenyúlt a késő estébe, hogy Király Jenő tanár úr másnap elégedett legyen a síkidomok és pontok találkozásával. A diákok elfogadtak, együtt dolgoztunk, megértették, hogy tőlem segítséget kaphatnak. Fegyelmzési problémám nem volt, számomra pedig öröm volt segíteni a tudásra szomjas, lelkes tanulókat.

Volt egy olyan iskolai-kollégiumi kezdeményezésed, amely messze túlmutat az iskolai életen: a természet szeretetére, az élet sokszínűségére, a szellemi nyitottságra nevelt. Természetjáró kört alakítottál Hajdúböszörményben, amelynek tagja voltam én is. Együtt jártunk Tiszalókon, a vízierőművet néztük meg, Sáropatakon, s 1965-ben, a téli szünidő után, január végén, február legelején eljutottunk Aggtelekre is. Ez utóbbi emlékezetes maradt, mert a cseppkőbarlang máig kísérő élmény számomra. Másrészt itt történt, hogy a csoportunk egy részével csak úgy kiskabátban felfutottunk a hegyoldalon, egészen a csehszlovák határáig. Te felálltál a határvonalra, mi pedig körbe vettünk, belebámultunk a lencsébe. Ennek a képnek a másolatát elküldtem már Neked, az arcokra jól emlékszem, de a nevek már kibulltak az emlékezetemből, egyedül Poósz Endre neve maradt meg, akivel együtt fotóztunk Balku Antal fotószakkörében. A menedékházban aztán utolérték bennünket a határőr katonák, megróttak bennünket a határsértésért. Emlékszek a természetjáró ismereteket közvetítő előadásaidra, gyakorlatokra, tájoló használatát és térképolvást tanultunk, tájékozódást azimut alapján, a debreceni elméleti versenyekre. Emlékszek a tájfutó versenyekre a Hadházi erdőben, amikor velünk együtt

futottál, egészen Zelemérig, s együtt silabizáltuk ki a térkép alapján a tartózkodásunk helyét, majd Nyíregyháza –Sóstón országos versenyen is megmérettettük magunkat. Később katonaként tájékozódási futóként jobb voltam az öreg katonáknál.

Ma már csak sétákat tudok tenni, de gyakran gondolok arra, hogy a pályakezdésem idején valóban bejártuk Hajdú-Bihar megyét és az országot. Hajdúböszörményben 1964-ben még nem volt természetjáró kör. Annak örülök, hogy ebben az ősi hajdúvárosban is sikerült elindítani a természetjáró mozgalmat, és annak népes csoportja a Bocskai István Gimnáziumból került ki. Nagy emlékezetes túrákat tettünk, például 1965-ben, a tanév végén egy ötnapos kirándulást szerveztem a diákjaimnak a Börzsöny és a Pilis hegységeken.

Az országos Kéktúra vonalán Csóványos, Nagyhideghegy, Kisinóc, Törökmező bejárása után a törökmezői túristaházban szálltunk meg. Másnap Nagymarost, s a mesés Visegrádot, Mátyás palotáját és a várat „hódítottuk meg”, s ott is aludtunk. Folytattuk az utunkat Dobogókőre, ahol két napot töltöttünk el. Utunk a Prédikálószerék, Vadállókövek és a Rám szakadékon át vezetett. Ezen szerencsésen átjutva következett a végcél: Esztergom, Vajk-a későbbi Szent István-születési helye. Nem győztünk betelni a Bazilika, a Keresztény Múzeum, Babits háza látásával. Nagyon jó hangulatú volt ez a túránk is, s itt találkoztunk Csiha Lászlóval és feleségével, akik velünk maradtak Esztergomban.

A „természetjáró kör” és a sportélet irányítását Szitovszky József kollégám vette át tőlem Hajdúböszörményben. Nagyon fájó szívvel hagytam el Hajdúböszörményt. Itt igen sok jó emberrel találkoztam, kitűnő tanárokkal, a tisztalelkű Kertész Lászlóval, a befogadó és erőt adó tantestülettel, a tehetséges, jóra törekvő és tudásra fogé-

kony csillogó szemű diákokkal.

Ezen a túrán én is részt vettem. Jó az emlékezeted, valóban bejártuk a Kéktúra útvonal ezen szakaszát, s a társaimmal fellelkesülten terveztük az Országos Kéktúra útvonal bejárását is, felnőttként még két szakaszát jártam be. Arra viszont nem biztos, hogy emlékszel, hogy utunk kezdetén, a Csóványos gerincén haladva hideg széllel kísért aprószemű esőbe kerültünk, s háromónknak nem volt esőkabátja. Eláztunk, dideregtünk, s a nagyhideghegyi turista házhoz érve sütött ki a Nap, s a napsütésben a kőfal előtt melengettük magunkat. Bevittél bennünket a ház éttermébe, s vettél nekünk forró húslevest, – 1 Ft. 60 fillérbe került akkor egy leves – amelyet jóízűen elfogyasztottunk, s ami visszaadta jövőbeli reményeinket, engem pedig elindított a húsleves pártiak tábora felé. Új, eddig nem tapasztalt táj- és kulturális élményeket kaptunk, amelyek kellemes volta az újabb élménykeresésre, megélésre ösztönzött bennünket. Bizonyára voltak máshol is tanítványaid, akik fogékonyak voltak a természet iránt. A tanárnak sok követője lehet, sokakról nem is tud.

Nosztalgiaival gondolok arra, hogy a „mechwartos” diákjaimmal, a természetjáró körrel bejártuk az ország hegyeit, kéktúráztunk, minden emléktúrán részt vettünk. Egyik kedves diákom volt állami gondozott – Mályi József úgy megkedvelte a túráinkat, hogy egyedül megtette a „KÁRPÁT KOSZORÚT” a Vaskaputól Dévényig. Ezért a magyar belügyminisztertől aranykoszorús kitüntetést és jelentős pénzjutalmat kapott.

Életemet kutatva az Interneten egy érdekes tanulmányt találtam. A Magyarországi Kárpát Egyesület online folyóiratában, a Kárpáti Lapok egyik 2013-as számában ezt olvastam:

„Szép hazában régi szép hagyomány, hogy középiskoláink régi és új diákjait szeptember első napjaiban elviszik egy több napos osztálykirándulásra az ország egyik csodaszép szegletébe. Az ifjú golyák ilyenkor szabadon, vidáman, kötetlenül ismerkedhetnek meg tanáraikkal, az új osztálytársaikkal, valamint beleszimatolhatnak az új iskola számukra új rendjébe. (A középiskolai tanárok, általában kicsit szigorúbbak, mint az elemi iskolákban.) Az első több napos „golya” kirándulásunkat a Zemplén-hegységbe szervezték meg a tanáraink. A Kék-túra hosszú útvonalának keleti végét jártuk be Füzértől, Nagy-Milicen keresztül (Károlyi) László vadászkapitányát érintve, vissza Füzérre. Osztályfőnökünk munkáját segíteni, velünk tartott az iskolánkhoz tartozó kollégium igazgatója, Szentmiklósi Zoltán tanár úr. Zoli bácsitól hallottunk először a Kék-túráról. Szoktuk egymást, szoktuk az új osztályfőnökünk rigolyáit, életünkben először jutottunk el csonka országunk észak-keleti határához a határsávba! Nagy élmény volt a határköveket hol Magyarország felől, hol Csehszlovákia felől – határtól serte – kerülni. Zoli bácsi, nyakában fényképezőgéppel, benne színes diafilmmel, lelkesen duruzsolta nekünk az Országos Kék-túra, az egész országot átszelő programját. ... el kezdett motoszkálni bennem: az Országos Kék-túra 1100 kilométer hosszú útvonalát, végig lehet-e járni folyamatos gyalogolással, egy hónap alatt? Most, amikor a napi 15-20 km is rengeteg távolság nekünk, képes lehet-e valaki egy hónapon keresztül, minden nap legalább harminc kilométert kutyagolni?”

Major Zoltán és az általa említett Mályi József 1984. december 22-től 1985. január elejéig, rövidebb, mint egy hónap alatt végig járták télidőben a Kéktúra útvonalat, s lám rád hivatkoznak, mint indító szikrára.

Rögös úton a sikeres pálya felé

Miként vezetett a tanári pályád Hajdúböszörményből a Mechwart Szakközépiskoláig és kollégiumáig?

A párommal, – aki sikeres zongoraművész-tanár lett – négy évig jártunk együtt, s amikor 1966-ban végzett, kerestük, hogy hol tudnánk bennünket együtt fogadni. Tíz megyébe küldtük el az okmányainkat, sajnos, igenlő válasz sehonnan nem érkezett. Így végül Budapesten találtam állást, Budán két évig az Esze Tamás Nevelőotthonban voltam könyvtáros és kinevezett tanár.

A kitűnővel érettségiző és kitűnő diplomás földrajz-történelem szakos tanárra volt igény, csak hogy a „refi”-s kötődés, talán a természetjárásban elért sikereid is előidézheték az igazgatók és fenntartók féltreállítását – hiszen 10 éve még „Egy nép kiáltott. Aztán csend lett.”

Hálás vagyok a sorsomnak, mert ezt követően a MÁV elit kollégiumában kaptam ezután tanári státuszt, és a MÁV elit „Kvassay Jenő Szakközépiskolájában taníthattam órádjásként. Az iskola magas követelményeket támasztott a tanulóknak, akik 65 %-ban vasutas szülők gyermekei voltak az ország minden részéről. Egy jó tantárgy volt a mienk, szigorú, gyermekeket szerető, felkészült tanárokkal. Rengeteget korrepeáltam, és sok tárgyból az eredményes felzárkózás érdekében. 1977-ben megtörtént a csoda... Erre az évre elkészült a MÁV által épített, a főváros legszebb és legmodernebb 500 férőhelyes, sok kabinetes iskolája, üvegfolysóval összekötve a 12 emeletes kollégiummal, amit 1978-ban adtak át. Ez az épület- és intézménykomplexum a „Mechwart András Szakközépiskola” nevet vette fel. Később levált a kollégium az iskoláról, s itt lettem előbb igazgatóhelyettes, majd igazgató. Az iskolában, amely a Kelenföldi pályaudvarral szemben van, taníthattam végre szakjaimnak megfelelően földrajzot, történelmet, az esti tagozaton pedig gazdasági földrajzot is. Arra tanítottam a neveltjeimet, hogy ne hagyják el hazájukat, szüleiket, és ne vigyék külföldre tudásukat, mint azt sokan megtették. Csak utazgatni menjenek, a tudást és tapasztalatot hozzák haza a hazájuk javára.

Az életemből 38 évet adtam a lelkes, tehetséges, ifjúságnak. Amikor elértem a nyugdíjas kort, marasztaltak, maradjak még. A lelkem viszházott a diákjaim közé, de a testem- a szívem- mást parancsolt. Elégedett vagyok az életemmel. Minden lehető kitüntetésem megvan, a fiókomban őrzöm azokat. Úgy gondolom, hogy a tanár „bizonyítványát” a diákjai állítják ki. Sok

diákom ment egyetemre, ha publikálnak, könyvet írnak, mindig kapok egy-egy példányt. Dr. Tóth Péter, az Óbudai Egyetem rektorhelyettese nemrég küldte el legújabb könyvét. Dr. Pécsi Tamás volt évfolyamtársamtól most kaptam meg 2. verseskötetét. Régi tanítványaim gyakran meghív- nak osztálytalálkozókra.

A hosszú, küzdelmes, de felfelé emelkedő pályád eredményeinek eléréséhez nem elég a kitartás, szorgalom, világos és értelmes emberi értékek következetes működtetése, kell egy stabil családi háttér, amelyben megújul, feltöltődik az ember, s tükröződik abban a munka eredménye is. Az életúton végig menetelni kell egy társ, aki támaszt is tud adni.

Ami a legfontosabb volt és az ma is, hogy kedves hitvesem békés, csendes otthon biztosított, őszinte, meghitt kapcsolatban éltünk. Egyik lányunk, Zsófikánk Emmája négy, Ellája másfél éves, kisebbik lányunk, Zsuzsikánk Marcikája három hónapos, így nem csak boldog szülők, hanem elégedett nagyszülők is vagyunk. Akkor vagyok igazán boldog, ha a családommal együtt ülünk az asztalnál, mint legutóbb is, amikor nyolcvanadik születésnapom nagyon kedvesen köszöntöttek. Tizenötven ültük körül az asztalt. Ők is bizonyítják, hogy érdemes volt élni, tenni értük és másokért.

Mivel foglalkozol nyugdíjas éveidben?

Szabad időmben sokat olvasok. Szakirodalmat, tudományos irodalmi, művészeti könyveket. Barátokkal találkozok, építgetem a családomat, régebben sokat fotóztam, s mint korábban mondtam, sétákat teszek szép városomban.

Petőfi és Arany János személyiségét vizsgálva Petőfit türelmetlen radikális forradalmárnak, lobbanékony, indulatokkal teli költőnek, Aranyt beles, megfontolt lépések és racionálisan felmért cselekvések művészeként tartják. Ha ezt az összevetést rád kiterjesztem, te az utóbbi költőhöz állsz közelebb. Meghatározott a debreceniség kiszámítható értékrendje, s emberi tartalmaiban megformált a reformált egyház, az értelmiségi pályára irányító egyetem. A böszörményi tanárságod idején nevelővé váltál, s ha mérlegelem a tudásátadás és nevelés súlyát munkásságodban, úgy érzem, egyensúlyt tudtál teremteni a kétféle küldetésed között.

Minden ember valamilyen küldetés jegyében születik, vagy teljesíti azt, vagy elvesztegeti küldetését esélyeit. Ahogy felcseperedtem, a családi háttér, az iskoláim, baráti köröm, a böszörményi elindító munkahelyem, a családom az embernevelésre „predesztinált”. Arra, hogy belsővé váljon bennem a Szent Ágostoni „szeretet” és a három apostoli követelmény: hit, jó cselekedet és tudás, amelyeknek át kell hatni a mindennapi életet is.

Köszönöm a beszélgetést! Jó egészséget kívánok a Hajdúsági Tükör szerkesztői nevében!

Fotó: Családi archívum

Balla Zoltán

Ifjú tollforgatók Hajdúböszörményben

Fotó: Kovács Gábor

A Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör (KL HIK) 2020. július 14-18. között IX. alkalommal szervezte meg a Hajdúböszörményi Írótabort (HÍR), melynek rendezvényei lebonyolításához a Debreceni Egyetem Kollégiuma és a Hajdúsági Múzeum adott otthont. A hatvankilenc táborlakó – sok-sok derűvel, közös munkával és élménnyel gazdagodva – líra és a próza műfajokban mélyítette tudását és tökéletesíthette íráskészségét.

A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos intézkedések majdnem veszélybe sodorták a IX. HÍR megrendezését is. Szerencsére a helyzet jól alakult és az ország különböző égtájairól Böszörménybe látogathattak azok a fiatalok, akik a kortárs magyar irodalom elismert szaktekin-télyeitől kaphattak ismereteket arról, hogy : Milyen szerepet tölt be az irodalom az életünkben? Mit csinálunk, amikor nem írunk?

Egyáltalán: mit írunk és/vagy mit olvasunk? Mit jelent számunkra a vers? Miért írunk verseket? Miért írunk prózát? Mi a célod velük? Mit várunk el ettől az öt naptól? ... és így tovább.

Dél előtt és délután két-két órában, négy líra- és három prózaszekcióban folyt a műhelymun-ka. Líra kategóriában Áfra János, Juhász Tibor, Kemény István és Magolcsay Nagy Gábor tartott foglalkozást, próza kategóriában Csobán-

Fotó: Kovács Gábor

ka Zsuzsa Emese, Sopotnik Zoltán és Vörös István osztotta meg „mesteri” gondolatait az ifjú írókatokkal.

Estéknként könyvbemutatók és koncertek színesítették a programot – ezzel is oldottabbá téve a táborlakók életét.

Kedd este - a kollégium dísztermében - Áfra János és Szegedi-Varga Zsuzsanna Termékeny félreértés című művészi „összedolgozásának” eredményéről hallhattak érdekességeket a résztvevők.

A kikapcsolódás jó hangulatát a Ruby Harlem együttes koncertje fokozta a Hajdúsági Múzeum udvarán.

Szerda este a kollégium dísztermében Kiss Tibor Noé személyes érintettsége és történeti felvillantásával, kitérő humorral beszélt a média mérgező hatásáról, a kifejezhetetlenség, illetve az eleve elrendeltetés problémáiról.

A Múzeum nagyszínpadán a Gate69 nevű debreceni formáció csapott a húrok közé.

A csütörtök esti órák a díszteremben, Vörös István költő-író kötetbemutatójával teltek. Papp-Szalay Sándor – aki végig a műbemutatók moderátora volt – Vörös két kötetét emelte az est középpontjába, de más tervekről és személyes élményeiről is kérdezte a költőt. A szerző szerint azért kell olvasnunk (hozzáteszem: írunk is!), hogy emberek maradjunk.

Majd Csobánka Zsuzsa Emese – a kollégium udvarára – játékos, humoros csapatépítő tréningre hívta a tábor résztvevőit.

Pénteken este Nemes Anna Előled című kötet volt bemutató témája. A naplóírás felől induló tévészerkesztő és riporter szerzőt leginkább a nagymamája halála és a rossz apakép foglalkoztatta. Mint mondta: megírta a magával hurcolt generációs hordalékokat.

A péntek éjjeli körüli „ereszd el a hajam” a Retronom koncertjével és retro discoval hangoztatta a böszörményi éjszakát.

Szombaton a Hajdúböszörményben töltött (idei!) utolsó közös délelőtti csapatok munkájának összegzéséről, a táborban készített és az itt tökéletesített írások bemutatásáról és az élménydús táborzárásról szólt. A táborozók a kollégium dísztermébe vonultak, hogy együttesen zárják le a IX. HÍR-t. Mindenki lehetőséget kapott arra, hogy felolvassa egy-egy művét a nagyközönségnek. A táborozók többsége az oktatóik vezette kis csoportokban állt a hallgatóság elé. Az egyhetes közös munka, az együtt ötletelés, a kora hajnalig elhúzódott beszélgetések, szerenádozás, viccelődések, a megnyílás, az összecsengő élethelyzetek és a rímelő gondolatok felfedezése nagy hatással volt mindenkire.

Végig hallgatva a szereplőket, az idén is titkos szavazással dönt el, hogy ki legyen a közön-

ségedjás. Ezt a címet Áfra János líraműhelyéből Zilahy Vanda érdemelte ki, akinek a csoporttársai közreműködésével performanszként előadott verse és a benne feltűnő két csábító alak, Anikó és Kevin mindenkit levett a lábáról. Ezután a műhelyvezetők díjazottjainak kihirdetése következett. A líraszekcióban először Horváth Florenca kapott díjat Áfra Jánostól, aki mindössze pár szóban, de az összes íróiskola-vezető nevében összefoglalta a tábor legmeghatározóbb élményeit. Magolcsay Nagy Gábor díjazottja Hajdu Ildikó, Kemény Istváné Korsós Gergő, Juhász Tiboré pedig Szabados Attila lett. A prózáírók közül Kovács Zsófiának Csobánka Zsuzsa Emese adott át díjat, Konyári Ildikónak Sopotnik Zoltán és Szakács Borbálának Vörös István. A tábor nagydíját líra kategóriában Ráday Zsófia, próza kategóriában Oláh Péter vehette át.

A megkérdezett táborlakók – megköszönve a szervezők figyelmes és segítő munkáját – egyöntetűen hangsúlyozták, hogy jövőre ugyanitt szeretnének találkozni.

Papp-Für János elnök táborzáró gondolatai így aztán nem is annyira a búcsúzásról szóltak: bejelentette, hogy már most szervezés alatt áll a következő – jubileumi! – X. Hajdúböszörményi Író tábor, melyre 2021-ben Böszörmény ismét nagy szeretettel várja az ifjú tollforgatókat.

Zilahy Vanda

Ugyanaz

már megint sonkát főzöl, Nagyanyád kedvence: sonka és „kolompér” minden szombat este.

én ilyenkor a lenti közértben iszom a kőbányait. ha nincs nálam pénz, meghívatom magam Anikóval.

szép nő az Anikó, kár, hogy mindig Domestos szagú a keze hasonlít apám húsvéti kölnijére.

szép nő az Anikó
az Anikó ott lakik a negyediken a kalácsképzű vőlegényével
– ne sóhajts, nem fogom megkérni a kezéd!

szép nő az Anikó

múltkor arra járt a GLS-futár
– tudod, a Kevin –
vitt neki ingyen vasalódeszkát

jó csávó a Kevin,
de csak azért, mert az előzőt eltörték szex közben. Anikó vőlegénye azóta nem szól hozzá,
pláne, hogy a 20 év alatt egyszer sem engedte neki az orált

szép nő az Anikó
pedig Kevin még csak nem is könyörgött
– ne nézz úgy rám, példát vehetnél róla!
– azt se tudom, miért vagyok veled

jó csávó a Kevin
mire visszaérek dobd oda a macskának azt a kurva sonkát, nekem főzzél lecsót olyat, amit az anyu szokott.
Lemegyek az Anikóhoz egy sörre.

Szép nő az Anikó

Fotó: Kovács Gábor

Mester Béla

Manstein

Az alábbi írásunkban igyekszünk bemutatni a német hadsereg (Wehrmacht) és a II. világháború, a katonai szakírók és történészek véleménye szerint is a legbriliánsabb, legtehetségesebb stratéjájának, egyszerűbben fogalmazva, hadvezérének életútját, pályafutásának külső és belső ívét, valamint azt, hogy milyen tervek, újítások, műveleti lépések tették őt kivételes, zseniális katonai vezetővé.

Fritz Erich von Lewinski néven született 1887. november 24-én, Berlinben. Eduard von Lewinski őrnagy tizedik gyermekeként, és felesége, Helena Sperling ötödik gyermekeként. Helena édesapja az 1870-1871-es porosz-francia háborúban vezérkari tábornokként szolgált a porosz hadseregben. Lewinski egy nyugatporoszországi nemesi nemzetségből származott, amely nemzetség tagjai a hétéves háború óta (1756-1763) szolgálták tisztként a mindenkori porosz királyt. A Lewinskik eredeti neve Royk volt. Régi pommerelleni-kasub nemzetiség tagjai voltak. A lengyel uralom alatt a régi családi birtok, Lewyno után lett a dupla név: Royk Lewinski. Az igazi szülők korán meghaltak. Helena húga, Hedwig von Sperling és férje, Georg von Manstein házassága gyermektelen volt, így adoptálták a fiút és a húgát, Martát. Szeretettel nevelték fel a gyermekeket. Mivel a fiút katonának vették körül, elhatározta, hogy ő is a katonatiszti pályát választja. Straßburgban járt líceumba, tizenkét éves koráig. 1900-1902 között a plöni kadétiskolába járt, a következő négy évet a Berlin melletti fő kadétintézetben töltötte (Groß-Lichterfelde). 1906. márciusában érettségizett. Ezt követően a 3. gyalogsági gárdaezredhez került, mint zászlós. Ez 1914-ig tartott. 1907. január 27-én előléptették hadnaggyá. 1913 őszén a hadiakadémián tanult, hogy a stratégia tudományos alapjaival megismerkedjen.

A háború kitörésekor a 2. gárda tartalék ezredbe került, egyúttal előléptették főhadnaggyá. 1914. november 17-én a keleti fronton súlyosan megsebesült. Felépülése után a Gallwitz-hadseregcsoporthoz került, az I. vezérkari tiszt mellé beosztva. 1915-ben százóssá léptették elő. 1916-ban az 1. hadsereg-főparancsnokságra került, mint vezérkari tiszt. Azután újra a keleti front következett, a 4. lovashadosztály a Baltikumban, ahol ő lett az I. vezérkari tiszt. Majd 1918. májusában a nyugati fronton a 213. gyalogsági hadosztálynál I. vezérkari tiszt. A fegyverszünet után (1918. november 11.) a lengyelek elleni határvédelemhez kérte magát. A déli főparancsnoksági vezérkarához került, korábbi főnöke, von Loßberg tábornok törzséhez. Ezt követően Kassel városába került a II. Csapatparancsnoksághoz, Loßberg tábornokkal együtt. Feladatuk az új Reichswehr kialakítása volt.

Karácsonyi szabadsága idején ismerkedett meg Jutta Sibylle von Loesch kisasszonnyal. Szerelm alakult ki közöttük első látásra. 1920. január 10-én Manstein eljegyezte Loesch kisasszonyt. Az esküvő 1920. június 10-én zajlott le a sziléziai Lonzenorfban. A feleség 19 éves volt, és ezen az esküvői napon keresztelték meg első gyermeküket, Gisellát. 1921-ben született Gero nevű fiuk. A legkisebb fiuk, Rüdiger 1929. november 19-én született.

1921-ben átköltöztek Angermündébe, ahol

fotó: internet

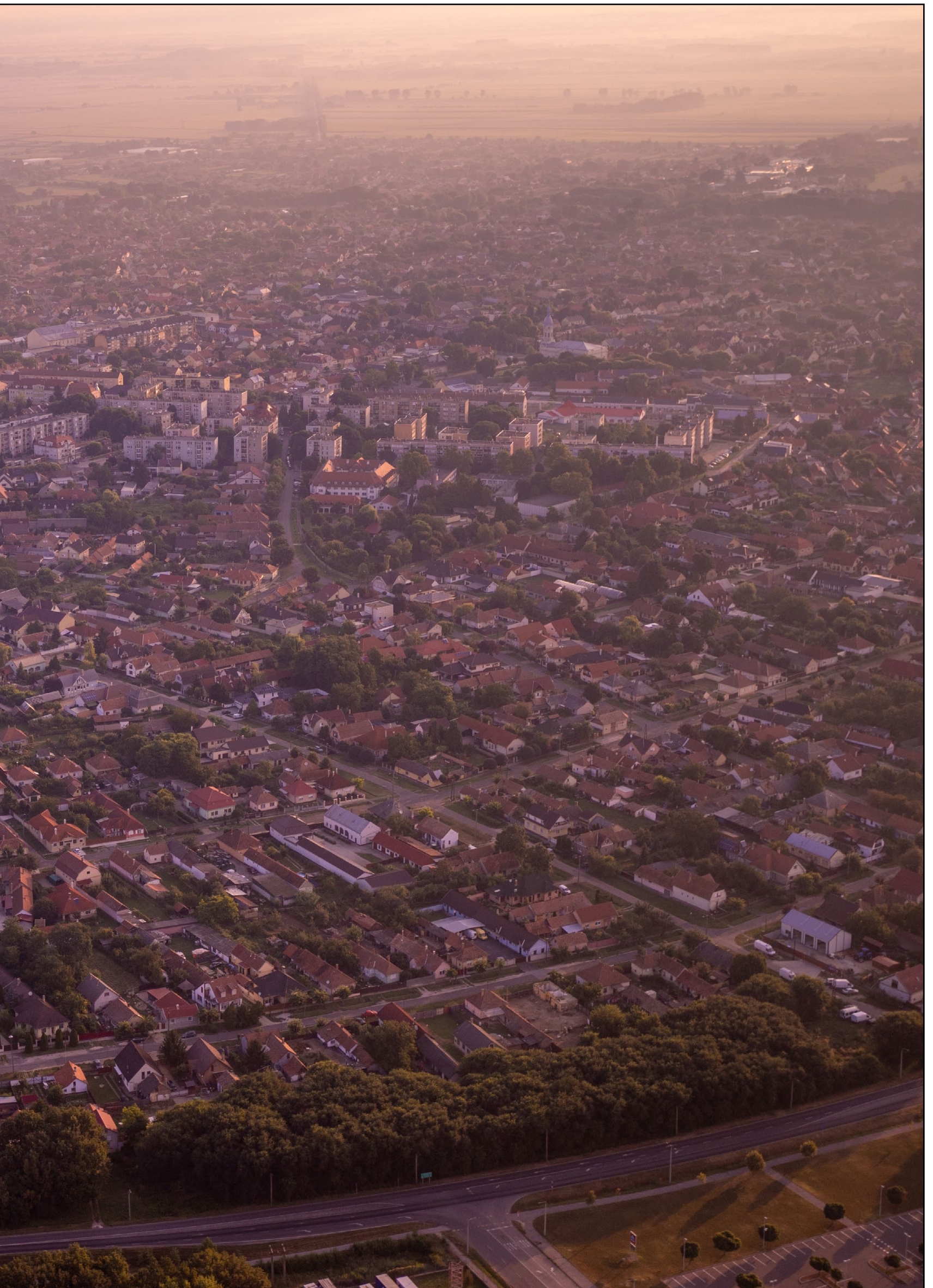
Manstein az 5. gyalogsági ezred 6. századának parancsnoka volt. Két éves csapatszolgálat után 1923. október 1-én újra a vezérkarhoz került, illetve mivel ilyen nem lehetett, a Reichwehrministerium Truppenamt (csapathivatal)-hoz. Egy évet dolgozott a II. Wehrkreiskommando (II. védkörlet parancsnokság)-nál, Stettinben. 1924. október 1-én átkerült Drezdába, hogy a vezetőjelölteket tanítsa. 1927-ig szolgált itt Manstein. 1927 végén Magdeburgba vezénylik, de itt már őrnagyi rangot visel, amikor a Csapathivatal I. Osztálya 1. csoportjának vezetését átvette. Ez a hivatal egy vezérkarban a hadműveleti osztálynak felel meg. Munkája során elutazott Csehszlovákiába, a Szovjetunióba. 1931. április 1-én alezredessé léptették elő, és a kollbergi 4. gyalogezred 2. zászlóaljának parancsnoka lett. Egyébként Manstein, csak közbevetőleg jegyezzük meg, Hindenburg tábornagy, köztársasági elnök unokaöccse volt. Gyors előmenetelét voltaképpen nem ennek a rokoni kapcsolatnak, hanem érdemben a tehetségének köszönhetette. 1934. február 1-én a III. védkörlet törzsének vezetőjévé nevezték ki Berlinbe. 1935. július 1-én a hadsereg vezérkara I.

osztályának (hadműveleti) vezetőjévé nevezték ki Mansteint. Közben ezredessé lépett elő.

Ekkoriban terjesztette elő a vezérkar és a hadsereg parancsnokságának az 1. világháborús tapasztalatokból kiindulva, hogy a támadó gyalogságot a tüzérségi előkészítés után nem szabad magára hagyni, mert maradhatnak a nyílt terepen géppuskaállások, bunkerek, amelyek nagy pusztítást végezhetnek a gyalogság soraiban. Ezek leküzdésére javasolta a „Sturmartillerie” (rohamtüzérség) megalkotását, amely védi és támogatja a gyalogság előrehaladását. Ebből lettek az önjáró lövegek.

1936. október 1-én előléptették Mansteint vezérőrnaggyá és az I. számú főszállásmesterré, ezzel a vezérkari főnök (Ludwig Beck vezérezredes) helyettese lett. 1937. őszén magyar és bolgár hadgyakorlatokon vett részt. Az 1938-as tisztoztatás a hadseregben Mansteint is érintette annyiban, hogy a 18. gyaloghadosztály parancsnoka lett Sziléziában. 1938. április 1-én altábornaggyá léptették elő. 1939 augusztusában a Déli Hadseregcsoporthoz parancsnoka, von Rundstedt mellett vezérkari főnök. Ugyanazon év őszén átvevényelték a nyugati frontra.

A Hitler körüli vezérkar 1940 tavaszára a B Hadseregcsoportnak szánta a főcsapást a nyugati erők ellen. Ez majdnem a Schlieffen-tervvel megegyező volt. Manstein 1939. október 31-én az általa kidolgozott terv tervezetét benyújtotta a legfelsőbb vezetésnek. Fenntartásaik voltak a tervvel szemben. A súlypont áthelyezéséről való döntés hónapokon át húzódott, részben az átdolgozás, részben a Manstein felé irányuló irigység miatt. Hitler 1940. február 17-én elfogadta Manstein tervét, és 20-án ez az utasítás ment ki a vezérkarhoz. Ez volt a híres Sichelschnitt (Sarlóvágás)- hadművelet. A végeredmény hathetes, győzelmes hadjárat volt. Mansteint az OKH (a szárazföldi hadsereg főparancsnoksága) a hátszágban felállítandó XXXVIII. hadtest vezénylő tábornokává nevezte ki, amelyről 1940. január 27-én értesítették. Ez egy kissé félreállítás volt. Vigaszdíjként 1940. június 1-én gyalogsági tábornokká léptették elő, és ilyen beosztásban vett részt a nyugati hadjáratban, nem pedig Rundstedt vezérkari főnökeként. 1940. július 19-én lovagkeresztel tüntették ki. 1941. márciusában az LVI. páncélos hadtest vezetésével bízták meg. Ez a hadtest a 4. páncélos csoporthoz tartozott (vezetője Hoepner vezérezredes), a hadseregcsoport vezetője az északi irányban Ritter von Leeb tábornagy volt. A komisszárparancs végrehajtását Manstein az alakulatainál megtiltotta. A hadtest feladata a Tilsit, Kovno, Dünaburg irányába való előretörés volt. Nagyon rövid idő alatt teljesítették. Az előírt cél Lugán át Leningrád volt.

1941. szeptember 12-én parancsot kapott, hogy a Déli Hadseregcsoportba helyezik, és ott vegye át a 11. hadsereg irányítását. A 11. hadsereg feladata kettős volt: előretörés Rosztov irányában, másrészt a Krím elfoglalása, majd támadás a Kaukázus felé. Három nap alatt sikerült a perekopi szorosot bevenni. 1941. november 16-ra Szevasztopolt kivéve az egész Krím német kézben volt. Északkeleten két orosz hadsereget teljesen felmorzsoltak: 100 000 fogoly és 25 000 halott. A támadást Szevasztopol ellen vesélyeztette az, hogy Kercsnél és Feodoszijánál orosz csapatok szálltak partra. A német egységek hátában két hadsereg! Szimferopolban a kórházakban 10 000 német és román sebesült feküdt. Őket a szovjetek vagy agyonütötték, vagy a tengerhez vonták és vízzel leöntötték, majd hagyták, hogy a metsző hidegben megfagyjanak.

1942. január 18-ra felszámolták a partra szállt erőket. Március 7-én Manstein vezérezredesi kinevezést kapott. Tovább nem tudtak nyomulni, mert le voltak gyengülve. Újabb szovjet erők szálltak partra, és indítottak támadást a Kercs-félszigetről. Fel kellett számolni a félszigeten a szovjetek jelenlétét, hogy Szevasztopolba tudják venni. A hadművelet 1942. május 8-18. között zajlott. Teljesen megsemmisítették a szovjet erőket, 170 000 hadifoglyot ejtettek. Közben Szevasztopolnál a szovjetek tovább tudták építeni az erődítményeket, háromlépcsősen helyezték el, és újabb csapatokat szállítottak oda a tengeren át. A németek jelentős erőket vontak össze, és nagy kaliberű lövegeket az ostromhoz. Pl.: Thor,

Odin, Dora, ezek 600, illetve 800 milliméteresek voltak. A támadás 1942. június 7-én indult meg, és 1942. július 4-én fejeződött be, német győzelemmel. 90 000 foglyot ejtettek.

Július 1-én vezértábornaggyá léptette elő Hitler Manstein vezérezredest. Ezt követően Mansteint és a 11. hadsereget a leningrádi frontra vezényelték. 1942. október 29-én a fia, Gero az északi fronton elesett. 1942. november 20-án át kellett vennie a déli fronton a „Heeresgruppe Don” (Don Hadseregcsoport) vezetését, amelyet újonnan állítottak fel. Ez a következő alakulatokból tevődött össze: 4. páncélos hadsereg, 6. hadsereg, 3. román hadsereg. Manstein szerint a következőket kellett tenni: 1./ Az A. Hadseregcsoporttól északra rendelni az LVII. páncélos hadtestet, 2./ nyugatról a Hollidt Hadseregcsoportot elindítani. 3./ a 6. hadsereg törjön ki délnyugati irányban, mielőtt a felmentő erők közel értek. A másik feladat az volt, hogy a német déli arcvonal ne omoljon össze. A két felmentő hadművelet december 20-án megakadt, 20-30 km-re a 6. hadseregtől. Nem érkezett meg a felmentéshez ígért néhány alakulat, Paulusnak pedig nem volt bátorsága Hitler parancsa ellenében kitörni. Az olasz és a magyar hadseregek veresége után egy nagy rés keletkezett a déli frontszakaszon. Az erőket visszavonva, az utánpótlási vonalakat biztosítva, az újonnan felállított erők bevonásával sikerült a Donyec folyó mentén a déli szárnyat stabilizálni (az Azovi-tengertől Belgorodig), illetve a két helyen előretörő szovjet erőket megsemmisíteni. A II. Waffent-

SS hadtest és a Kempf- harccsoport segítségével vissza tudták a német erők foglalni Harkovot és Belgorodot. (1943. március 15. és 18.) A stratégiai kezdeményezés ismét a németek kezében volt. Ezekben a harcokban 6 szovjet gépesített hadtest, 3 lövészadosztály, és 1 lovas hadtest veszett oda. Ez összességében 17 hadosztály! Nagyon jelentős erő. Manstein ezért a sikerért 1943. március 14-én megkapta a tölgylevelket a lovagkereszthez. Közben a német arcvonalon, Orjoltól Belgorodig egy 240 km-es szovjet kiszögellés jött létre. Manstein már 1943. március 10-én javasolta Hitlernek, hogy a kiszögellésben lévő, még gyenge szovjet erőket számolják fel, és akkor talán egy remít lehet elérni a szovjetekkel. De a támadás időpontját Hitler állandóan halogatta, először június 10-ig, azért hogy az új páncélosok megérkezzenek: Tigris, Párduc, Ferdinánd. Manstein és tábornoktársai, Kluge, Model, Guderian is a mielőbbi támadás mellett szóltak, mert addig a szovjet erők nagyon is megerősödhetnek, erős védelmi állásokat építhetnek ki. A csata lefolyását nem ismertetjük. Annyit szabad legyen megjegyezni, hogy július 12-ig a szovjetek valamennyi, még az utolsó stratégiai tartalékaikat is harcra vetették, és ezek felmorzsolódtak. A németeknek még rendelkezésükre állt a XXIV. páncélos hadtest. 1943. július 13-án Mansteint (mint a Dél Hadseregcsoport parancsnokát) és Klugét (a Középső Hadseregcsoport parancsnokát) Hitler főhadiszállására rendelték. Hitler közölte, hogy július 10-én a nyugati szövetségesek partra szálltak Szicíliában. A következő célpont valószínűleg a szárazföld (Olaszország), tehát az Olaszországban és a Balkánon lévő erőket meg kell erősíteni. Ez azt jelenti, hogy a „Citadella”- hadműveletet a szovjetek ellen nem lehet folytatni. Északon valóban nem lehetett folytatni a küzdelmet, de délen a győzelem nagyon közel volt. Manstein terve szerint míg az északi erők lekötik a szovjeteket, a déli erők továbbnyomulnak, majd befordulnak nyugati irányba, és az ott lévő szovjet erőket hátba támadva felszámolják azokat. Hitler nem engedte a hadművelet folytatását. Jelentős erőket vontak ki Olaszországba, annak ellenére, hogy Manstein hangsúlyozta, hogy az ottani erők elegendőek a nyugatiak feltartóztatására, amíg ő megnyeri a kurszki csatát. 1943. július 16-án így ért véget a „Citadella”- hadművelet. Ezt követően újra az a veszély fenyegetett, hogy a déli német front jelentős erősítések nélkül összeomlik. Manstein hadászati manőverezéssel, a frontvonalak lerövidítésével, az így felszabaduló erők felhasználásával igyekezett a bajt megelőzni. Augusztus 27-én Manstein közölte Hitlerrel, hogy vagy erősítéseket kap, vagy kénytelen lesz a Dnyec-medencét kiüríteni. Az erősítésekből sem lett semmi, Manstein kénytelen volt erőit a Dnyeper-vonalra visszavonni. Hitler hallgatólagosan beleegyezett. 1944. január 4-én Manstein személyesen kérte, hogy a keleti front vezetését bízza rá Hitler. Kérését elutasította. Nehéz, de ügyes stratégiai manőverezésekkel visszajutatta a csapatokat a Dnyeszterhez, miközben Hitler állandóan beleszólt az operatív vezetésbe. Március 30-án Manstein megkapta a lovagkereszthez a kardokat. Ez egyúttal a felmentését is jelentette a Dél Hadseregcsoport vezetői posztjáról. Nyáron szemmütét (hályog) esett át. A Vörös Hadsereg feltartóztathatatlanságát előretörése miatt családjával, a birtokukról, Liegnitz, Schleswig-Holsteinba menekültek, ahol Montgomery tábornagnál jelentkezett. Internálták, és Nürnbergbe szállították, a tanúk szárnyában helyezték el. A bíróság dokumentumok, bizonyítékok hiányában nem bélyegezte meg, nem ítélt

fotó: internet

ték el a német vezérkart és OKW- t, mint háborús bűnös szervezetet. Ezt a vádat a jelenlévő marsallok, Manstein és Rundstedt nagyon ügyesen cáfolták, elhárították. Így ezeket a szervezeteket felmentették a vádak alól. Az USA vezérkari főnöke Marshall tábornok is jogtalanak bélyegezte a vádat.

Ezt követően Angliába szállították őket, majd vissza Hamburgba. A Lengyelországban, Krímben és Ukrajnában elkövetett háborús bűnök elkövetésével vádolták. Az SD (Sicherheitsdienst = Biztonsági Szolgálat) tanúi kijelentették, hogy Manstein ezekben nem vett részt. 17 pontban vádolták, amelyek Oroszországban történt, mások által elkövetett esetekre vonatkoztak. A vádat 1949. augusztus 24-én ismertették. December 19-én született meg az ítélet. A lényeges pontokban felmentették, de így is 18 év fegyházbüntetésre ítélték. 3 évet töltött fegyházban. 1952-ben újabb szemműtéten esett át. 1953 májusában a brit kormány az idő előtti elbocsátás mellett döntött.

Az NSZK-ban tanácsot kértek tőle a Bundeswehr felépítésére vonatkozóan. Könyveket írt: „Der Weg zum Frieden” (Út a békéhez), „Verlorene Siege” (Elveszített győzelmek), „Aus meinem Soldatenleben, 1887-1939” (Katonaéveim, 1887-1939) 1958-ban Irschenhausenba költöztek a feleségével, az Isar völgyébe, Münchenből délre. 1966-ban meghalt a felesége. Manstein tábornagy az Isar-völgyi Ebenhausenben, 1973. június 10-én hunyt el.

Hogy miért tartják a történészek a II. világháború legjobb stratégijának? Ez a fentebb leírtakból is egyértelműen kiderül.

- Tehetsége miatt már fiatal korában vezérkari szolgálatra emelték. Ő dolgozta ki az Ausztria elleni katonai felvonulás tervét (1938, Anschluss), a „Sarlóvágás”- hadművelet az ő ötlete volt.
- 1941 nyarán ő haladt Dünaburgtól az Ilmenyóig leggyorsabban.
- Őt bízták meg a Krím, a Kercsi-félsziget és a világ legerősebb erődítményrendszere meghódításával. Ekkor még önállóan cselekedhetett. Nem rajta múltott a 6. hadsereg kimenetése a katlanból.
- A német front déli szakaszának összeomlását akadályozta meg két hadművelettel:
- 1., Rosztov biztosítása, mert ha elesik, akkor az A Hadseregcsoport is megsemmisül
- 2., az előretörő szovjet erők szétzúzása Harkov körül zseniális manőverezéssel.
- Hitler állandó beavatkozásai ellenére sikeresen vezette vissza a déli frontot a Dnyeperhez, mentette ki a cserkasszi- katlanból az ott bezárt német erőket.
- A fentebb felsorolt hadműveleteit a nyugati katonai akadémiákon tanítják.
- És még valamiről szólnunk kell. A rohamlővegek kitalálásáról.

Amikor ez az írás megjelenik, lehet, hogy már olvasható lesz magyarul a fő műve, Az elvesztett győzelmek.

Oroszi Sándor

AZ ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM NÖVEKEDÉSE, A FOGYUL EJTETT ÁLLAM ÉS A CIVILIZÁCIÓK SZEMBENÁLLÁSA KÖZÖTTI ÖSSZEFÜGGÉSEKRŐL

Oroszi Sándor 1948. január 2-án született Pápán. Ebben a nagyhirű iskolavárosban, a Pápai Református Kollégium - ahol Petőfi, Jókai is tanult-egyik tagozatából kinőtt Jókai Mór Közgazdasági Szakközépiskola tanulója volt a tanulmány írója. Az iskola számos nevéssé vált tanítványai között találjuk Nagy László költőt is. Oroszi Sándor a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen szerzett diplomát 1971-ben, egy évvel később egyetemi doktori címet. 1984-ben a közgazdaság tudomány kandidátusa tudományos fokozatot nyerte el, 1995-ben habilitált, egyetemi tanári címet kapott a pécsi egyetemen, a Közgazdaságtudományi Kar Gazdaságtudományi Tanszéke vezetője lett. Az egyetem átszervezése után a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar intézetigazgatója volt nyugdíjazásáig. Hosszú ideig a MTA Pécsi Akadémiai Bizottság Elméleti Szakbizottsága elnöke pozíciót töltötte be. Ma a Kaposvári Egyetem emeritus professzora, és a Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola témavezetője, oktatója, valamint ugyancsak oktatója volt a Pécsi Tudományegyetem Gazdálkodástani Doktori Iskolájának, a Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolának.

Tanítványai megbecsüléssel és tisztelettel viszik a szigorú, nagy tudású professzor hírét - nevét ma is szerzte az országban."

*az ember túlságosan is okos
abhoz, hogy bölcsesség nélkül
fennmaradhasson.
Schumacher, Ernst F.*

A tanulmány címében jelzett három témakör a konkrét, gyakran természettudományos egzaktágú megfigyelések és kutatási eredmények territóriumától a gazdasági-politikai érdekek és cselekvések szerteágazó és bonyolult szövevényén keresztül a társadalomfilozófiai összefüggésekig terjed. Nyilván a dolgozat ennek a hatalmas területnek csak elenyészően csekély - főleg az egymáshoz illeszkedő, közöttük mintegy a híd szerepét betöltő - kapcsolataira fókuszál, semmiképpen nem törekszik az egyes területeken elért kutatási eredmények analizálására, főleg nem azok rendszerezésére.

Az ökológiai lábnyom értelmezése, meghatározása

Gazdaságfejlesztési stratégiája kialakítása során minden ország prognosztizálja saját gaz-

dasága és a világpiac jellemzőinek, feltételeinek, trendjeinek várható alakulását, összehasonlítja a lehetséges növekedési pályákat. Felméri a nemzetközi erőterben, munkamegosztási kapcsolatokban gazdaságának elhelyezkedési lehetőségeit, esélyeit. Ez különösen a világhatalmak hosszú távú célrendszerének meghatározása esetén jellemző, amelyek képesek befolyásolni az őket (is) érintő kondíciók kialakulásának folyamatát.

A célok megalapozásának egyik kiemelkedő fontosságú tényezőjeként jelent meg történelmileg a föld eltartási kapacitásának alakulása. Mint azt Czettler Jenő évtizedekkel az ökológiai lábnyom (Ecological Footprint) szakirodalomban történő megjelenése előtt írt művében Schmolterre alapozva elemzi: bizonyos „változásokat a föld eltartási kapacitásából lehet megmagyarázni, tehát abból, hogy egy négyszögkilométeren hány ember talál megélhetést a különböző gazdasági rendszerek mellett. Ez a meghatározás - a lényeges eltérések ellenére - alapvetően reciprok viszonyt mutat az ökológiai lábnyom fogalmával. Hasonló elméleti alapokról indulva Abay (Neubauer) Gyula mai mércével mérve is kitérő előrejelzést adott: „földünk összes népessége a mainak még több mint a háromszorosát is elérhetné.”

A föld eltartási kapacitása hasonló funkciókat töltött be a korábbi szakirodalom által vizsgált feltételrendszerben, mint az ökológiai lábnyom a mai elemzésekben. A világ államainak szinte konstans -, sőt, mivel visszafordíthatatlan károsodásokat okozunk környezetünkben, egyre kisebb - „ökológiai tortán” kell osztozniuk, ezért szükségszerűen érvényesültek és jelenhetnek meg közöttük a jövőben is súlyos érdekkonfliktusok.

Az ökológiai lábnyom kategóriáját William Rees kanadai ökológus vezette be az 1960-as években, majd annak árnyaltabb, differenciáltabb megközelítését tanulmányozhatjuk a Mathis Wackernagellel közösen írt, 1996-ban megjelent mértékadó munkájukban. Közkeletű meghatározásuk szerint a fogalom azt az életteret jelenti, amely egy meghatározott emberi népességet meghatározott életszínvonalon végtelen ideig képes eltartani. Megmutatja, hogy hány hektár ökológiailag produktív terület szükséges az élelmiszerek és más fogyasztási cikkek előállításához, az infrastruktúra kialakításához, az életvitelhez és a termeléshez nélkülözhetetlen beépítésekhez, valamint a mindezek során keletkező hulladékok, szennyező anyagok elhelyezéséhez, a széndioxid erdővel való lekötéséhez. Mindezek természetesen az aktuálisan alkalmazott technológiai színvonal és erőforrás-gazdálkodási megoldások mellett értendők.

A szerzőpáros - és az általuk kijelölt úton haladó követők - eredményei alapvetően meg-

kérdőjelezték az akkori és jelenlegi fogyasztási módokat, termelési eljárások változatlan fennmaradásának lehetőségeit, illetve fejlesztési ütemük fenntarthatóságát.

A kategória értelmezhető egy ember viszonylatában, de számítható meghatározott társadalmi csoportokra, különböző országokra, ország-csoportokra, illetve a Föld teljes népességére is.

A terminológia gyorsan elterjedt és általánosan elfogadottá vált a szakirodalomban. Az egyre inkább globalizálódó világ gazdaságban ugyanis a NIPA-rendszer „hagyományos” közgazdasági mutatói - a szinte folyamatos „ránctelvarrások” ellenére - sem képesek kifejezni az ember termelési, fogyasztási és erőteljes környezetszennyező tevékenységének a Földre gyakorolt hatását.

Természetesen az ökológiai lábnyom sem tökéletes mutató. Ez következik többek között a statisztikai megfigyelések szükségszerű korlátozottságából, az adatszolgáltatók - gyakran szándékos - torzításából, az adatfeldolgozási módszerek hiányosságaiból. Ezekre a problémákra reagált M. Wackernagel és B. Beyers közös tanulmányukban, hangsúlyozva, hogy módszerük „nem vészmadárkodó jellegű”. Az emberiség Ökológiai Lábnyomát alábecsülték, mivel nem minden információ jelenik meg az ENSZ statisztikáiban. A biokapacitást viszont túlbecsülték, ugyanis néhány káros hatást még nem vettek figyelembe.

Az ökológiai lábnyom más funkciókkal bír, mint a NIPA-rendszer kategóriái, ezért használata nem azok helyett, hanem azok mellett tekinthető racionálisnak.

Az ökológiai lábnyom mértékegysége a globálhektár (gha), amelyet minden évben meghatároznak. A lábnyom-számításokat a 2003-ban alakult Globális Lábnyom Hálózat (Global Footprint Network) végzi, 152 ország adatait dolgozták föl 1961-től napjainkig. Megmutatja, hogy világszinten mennyi az éves produktivitása a termőföldeknek, erdőknek, vizeknek stb., miképpen asszimilálja a természet a kibocsátott hulladékot az adott időszakban alkalmazott technológiai színvonal és erőforrás-gazdálkodási megoldások mellett.

A Földön becslések szerint alig több mint 11-12,6 milliárd hektár biológiailag produktív föld- és tengerfelület szolgál a szükségletek kielégítésére és a szennyezés lekötésére. Ez bolygónk biokapacitása (Biocapacity). Sajnos ez az érték a fél évszázaddal ezelőttinek is már csak a nyolcvan százaléka körül alakul.

Évtizedünkben az ökológiai lábnyom 2,8 gha/fő értékkel jellemezhető, miközben minden emberre átlagosan csak 1,5-1,6 gha biokapacitás jut. Ezek a számok könnyörtelenül rávilágítanak az ökológiai mérlegben, azaz a biokapacitás és az

ökológiai lábnyom szembeállításánál során jelentkező deficitre.

A 2019-es ökológiai lábnyom adatok listáján hazánk a 85. helyen szerepel, 2,92 gha-os értékkel. A világ átlagos mérete 2,8 gha, melyet a magas egy főre jutó GDP-t produkáló országok többszörösen meghaladnak. Néhány – tetszőlegesen kiválasztott – ország ökológiai lábnyoma:

- Luxemburg 15,82 gha,
- Katar 10,8 gha,
- Egyesült Államok 8,22 gha,
- Ausztria 6,06 gha,
- Japán 5,02 gha,
- Szlovákia 4,06 gha,
- Magyarország: 2,92 gha,
- Angola 0,93 g

Az ökológiai lábnyom a következő főbb komponensekből tevődik össze:

a) Szántó lábnyom

Az emberi fogyasztásra, az állati takarmányozásra, a rostanyagok nyersanyagául és a bioüzemanyagok előállítására szolgáló növények termesztésének területigénye.

Az ökológiai lábnyom emberi fogyasztással kapcsolatos összetevői alapvetően a jövedelmektől függenek. Az irántuk megnyilvánuló keresletnek természetesen differenciált a jövedelemrugalmassága, és nyilván a normál javakon kívül magasabbrendű és inferior cikkek is szép számmal akadnak köztük.

Az emberi fogyasztásra – közvetve az állati takarmányozásra és a bioüzemanyagok előállítására – igényelt növények termesztésének határt szab az ilyen célra felhasználható terület szűkössége. Az USA Külkapcsolatok Tanácsának tanulmánya szerint 2050-re 70-100 százalékkal nő az élelmiszerkereslet (elsősorban a felzárkózó országokban), emiatt az élelmiszerellátás globális biztonsági kérdéssé válik.

Korlátozza a kereslet növekedését a „kínai fogyasztói modell” térnyerése az angolszász szemben. Utóbbi egyre inkább a gazdag fehérek privilégiumává válik, míg a kínai modellt a kisemberek, a színes tömegek által a mindenütt, mindenkor, mindenki által megszerezhető áruk és szolgáltatások jellemzik.

Legnyilvánvalóbb a szántó lábnyom korlátozottsága. J. Diamond becslése szerint ráadásul „a mai termőföldek 20 és 80 százalék közé becsült része már nagymértékben károsodott...”

b) Legelő lábnyom

Annak a területnek a nagysága, amely a hús- és tejtermékekért, tojásért, irhért és gyapjúért tartott állatállomány eltartásához szükséges. Ehhez jön néhány fejlődő országban hozzáadódik az igavonó, másutt a hobbi- és sportállatok táplálásához igényelt terület.

c) Erdő lábnyom

Éves rönkfa, papíralapanyag, faáru és tűzifa-igények kielégítéséhez szükséges területnagyság.

d) Halászati lábnyom

A különböző tengeri és édesvízi halfajok, egyéb vízi állatok halászatához, a velük folyó gazdálkodáshoz igényelt vízfelület.

A Nature, a világ egyik legtekintélyesebb folyóirata szerint a mezgazdasági területek 65 %-a, a halászterületek 75 %-a károsodott valamilyen mértékben.

e) Beépített földfelszín

A fogyasztási és termelési infrastruktúrához (pl. közlekedés, lakások, ipari létesítmények, vízi erőművek tározói) szükséges földterület nagysága.

f) Szénlábnyom

A fosszilis erőforrások elégetéséből, a földhasználat-változásból és kémiai folyamatokból

keletkező széndioxid elnyeléséhez szükséges terület nagysága. Fél évszázad alatt több mint háromszorosára emelkedett, így jelenleg mintegy hatvan százalékban ettől a tényezőtől függ egy ember ökológiai lábnyoma.

Fontos összetevője az előzők mellett az ökológiai lábnyomnak az édesvíz, jelentőségét hiba lenne alábecsülni. A Föld teljes vízkészlete 1200 millió köbkilométer, azonban az édesvíz ennek mindössze 3%-a. A globális vízlábnyom növekedését idézheti elő a 21. század elején kellő szanitációs feltételek híján élő mintegy 2,4 milliárd ember életmódjában remélhetőleg bekövetkező változás. Ennek hatására – figyelmeztet J. Diamond – „a föld alatti édesvízkészletek gyorsabban apadnak természetes pótlásuk üteménél, tehát várhatóan elfognak...” Aggodalommal várhatjuk a következő évtizedek eseményeiről szóló híreket, hogy azok ne a vízkészletek birtoklásáért vívott háborúkról szólnak.

Az élelmiszer és ivóvíz fogyasztási lehetőségek a mind élesebbé váló jövedelmi és vagyoni különbségek következtében egyre egyenlőtlenebbül oszlanak meg.

A világ polarizáltságának egy más dimenziójára utal, hogy a fejlődő világ szennyvizének 90%-a minden kezelés nélkül ömlik a folyókba, tavakba, tengerekbe. Ez tovább rontja biokapacitásukat, életfeltételeiket.

A médiában az energiahordozók felhasználásának tényleges vagy vélt anomáliái kapják a legnagyobb publicitást. Egymásnak meglehetősen ellentmondanak a szakértők véleményei, sokan bizonyítják a művelelő készletek növekedését (az új felfedezések, vagy a már korábban is ismert lelőhelyek gazdaságos kiaknázását lehetővé tevő technológiai fejlődés következtében. Mások sötét tónusú képet festenek, úgy vélik – változatlan felhasználási jellemzők mellett – a tartalékok az évszázad második felében kimerülnek.

Nagyon komoly feszültségforrás, hogy a megkutatott készletek fölött viszonylag kevés ország rendelkezik. A ma ismert olajtartalék több mint 80 százaléka mindössze tizenöt ország területén található, közülük két ország, Szaúd-Arábia és Venezuela birtokolja az olajvagyon felét. Az energiahordozók felszínre hozatala és kereskedelme hatalmas és biztos profitot eredményez, de sokkal fontosabb a készletek stratégiai jelentősége. Ennek a jellemzőt hangsúlyozta a problémakör kiemelkedő kutatója, E. F. Schumacher: „A tüzelőanyag-források igen egyenlőtlenül oszlanak el... Ha valaha létezett konfliktusforrás, hát ez az.”

A fogyasztás növekedésével, differenciálódásával szinte exponenciálisan emelkedik a keletkező szemét és a fejlett gazdaságokban többnyire szelektíven gyűjtött – másodlagos nyersanyagként felhasználható –, építési, lakossági és technológiai hulladék. A szemét és a nem hasznosított hulladékok környezetkárosító hatásai sok esetben visszafordíthatatlanok, a víz-, levegő- és talajszennyezés negatív extern hatást gyakorol a háztartásokra és a vállalatokra, semlegesítésük költségei egyre nagyobb arányt képviselnek a költségstruktúr

Az energiahordozók felhasználásának és a fogyasztás, illetve a termelés során keletkező szemét létrehozásának arányai is szélsőségesek. „az USA, Nyugat-Európa és Japán polgárai átlagosan 32-szer annyit fogyasztanak fosszilis üzemanyagokból és egyéb erőforrásokból, mint a fejlődő országokban élő embertársaik, és nagyjából ugyanez az arány a szemétermelés mértékében.”

A mind nagyobb ökológiai lábnyom által meg-

követelt gyors gazdasági növekedéshez azonban nem biztosítottak az ökológiai feltételek. A világ-gazdasági folyamatokban is érvényre jut a közgazdaságtan egyik alapvető axiómája, a szűkösség elve. Ennek megfelelően az ökológiai lábnyom minden egyes komponense esetében – eltérő mértékben ugyan, de – kérelhetetlenül megjelennek az erőforrás-korlátok, a termelés mind gyakrabban ütközik azokba.

Fenntartható fejlődés

A biokapacitást meghaladó emberi igények túlfogyasztást eredményeznek. Ezt a helyzetet nevezi a szakirodalom ökológiai túllövésnek (Ecological Overshoot).

Az emberiség ökológiai lábnyomának regisztrált növekedése folyamatosan feszíti a környezet által biztosított kereteket. Ez az állapot csak korlátozott ideig maradhat fenn, mivel az ökológiai mérleg kumulálódó negatív egyenlegei mennyiségileg és minőségileg rontják a természet állapotát, az ökoszisztéma folyamatos, több dimenziójú degradálódását, végső soron akár összeomlását idézhetik elő. Ezt elkerülendő, az emberiségnek racionalizálnia, esetleg korlátoznia kell fogyasztását, termelését.

A borús kilátások elkerülése érdekében fogalmazódott meg a fenntartható növekedés gondolata 1992-ben, a Rio de Janeiroi „Környezet és Fejlődés” világkonferencián. Ezt megelőzően, már 1972-ben ráirányította a problémára a figyelmet a Római Klub első – a világ közvéleményét sokkoló – jelentése. A MIT tekintélyes kutatóinak véleménye szerint, ha nem következik be alapvető szemléletváltás a fogyasztásban és a termelésben, akkor egymás után merülnek ki a Föld természetes erőforrásai, a világ gyorsan közelít a katasztrófához.

Az 1960-as évtized első felében és az ökológiai lábnyom még csak 63 százalékát tette ki Földünk biológiai kapacitásának, amely a hetvenes években már egységnyire emelkedett. Azt követően fokozatosan romlott a két kategória közötti arány, a túllövés napja egyre előrébb került a naptárban. 2019-ben július 29-én következett be a túllövés napja, amely a legkorábbi időpont a regisztrációk sorában! Wackernagel borúsan prognosztizálta, hogy a „túlteljesítés” akár bolygónk ökológiai forrásainak kimerüléséhez is vezethet.

2020-ban valószínűleg ismét augusztusra csúszik vissza ez a figyelmeztető dátum, a termelőegységek részleges vagy teljes leállása, a rövidített munkaidő, a sok országban bevezetett lakóhely-elhagyási korlátozások miatt mérséklődő közlekedési igények, a visszafogottabb költsézesi hajlandóság következtében.

A természet – idén talán kicsit enyhülő – „kizsákmányolását” jelentős részben a szemét, a hulladék feldolgozásának megoldatlansága, az üvegházhatást kiváltó gázok (kiemelten a széndioxid) légkörbe jutása váltja ki.

Donella Meadows, Dennis Meadows és Jorgen Randers 1992-ben, frissített adatokkal, újrafuttatták modelljüket, majd „A növekedés határai harminc év múltán” című, 2004-ben megjelent könyvükben az új adatok, a rohamosan fejlődő módszertan és a fejlettebb technika bázisán végezve elemzésüket, átdolgozták konklúzióikat. Utóbbi írásukban Dennis Meadows és munkatársai nem palástolt keserűséggel jegyzik meg: „Szomorú tény, de az emberiség az elmúlt harminc évet haszontalan vitákkal és a globális ökológiai kihívásokra reagáló jóindulatú, de nem igazán elkötelezett akciókkal fecsérte el. Nincs még egy másik harminc évünk, amit elher-

dálhatnánk. Sok mindennek kell ahhoz változ-
nia, hogy a túllövést ne összeomlás kövesse a 21.
század során.”

Dennis Meadows a 2010-et követő két évti-
zedben lényegesen drámaibb változások bekö-
vetkezésére számít, mint amilyeneket a múlt szá-
zadban átértünk. Megoldást a társadalom szem-
léletének gyökeres átalakulása eredményezhet, ha
a GDP abszolútizálása helyett a jóllét, a boldog-
ság kerül előtérbe.

Szokatlan optimizmus jellemzi Gunter Pau-
li álláspontját, amelyet „A kék gazdaság” című
könyvében fejtett ki. Jövőbe vetett hitét már a
munka alcíme is kifejezi: „10 év, 100 innováció,
100 millió munkahely”. Határozottan kijelenti,
hogy „a Kék Gazdaság biztosítja az ökoszisztéma
evolúciós fejlődését, így mindenki részesedhet a
természet végtelen kreativitásából, alkalmazko-
dási képességéből és bőségéből.” 27. o.

Elképzelési szerint „Ha a természet iránymu-
tatása szerint alakítanánk ki a gazdaság működé-
sét, akkor hatékonyan és hulladék nélkül hasz-
nosíthatnánk az energiát és erőforrásainkat, s
nem, mellékesen több százmillió munkahelyet
is teremthetnénk.”

Polányi Károly sokkal pesszimistább. Gon-
dolkodásmódja nem a piac felsőbbrendűségé-
ben hívő – Schumacher által élesen bírált – köz-
gazdász szellemi megnyilvánulása, hanem a köz-
gazdaságtan felszíni rétegeinél mélyebbre ható-
ló gazdaságfilozófus probléma-közelítése. „... a
munka és a föld nem más – írta -, mint maguk
az emberi lények, akikből minden társadalom
áll, és a természeti környezet, amelyben a társa-
dalom egzisztál. Bevonni ezeket a piaci mecha-
nizmusba annyit jelent, mint magát a társadalom
szubsztanciáját rendelni alá a piac törvényeinek.”

Gazdaságfilozófiai felfogásából következően
a múlt század negyvenes éveiben – amikor még
csak prognosztizálhatta a társadalmi és gazdasági
változásokat – Paulinál sokkal borúsabb képet
alkotott a jövőről: „Reszketés és félelem közep-
ette közeledünk a gépkorszak első évszázadá-
nak végéhez. E korszak annak köszönheti sikereit,
hogy az embert készakarva, sőt lelkesen aláren-
delte a gép szükségleteinek.” „Az áru-fikció egy
tulajdon sínein mozgó és saját törvényei által kor-
mányszott gépezet játékára bízta rá az ember és
a társadalom sorsát.” Nyilván ez a gépezet nem
rendelkezik empátiával, nem változtat működési
szabályain az emberiség fennmaradását veszé-
lyeztető katasztrófa elkerülése érdekében.

A népesség növekedése által gerjesztett feszültségek

Az egyes országok aktuális ökológiai lábnyo-
ma semmi mással nem helyettesíthető támpontot
ad az adott ország gazdasági-politikai stratégiá-
jának kidolgozása, társadalmi-gazdasági terüle-
teket érintő döntései, cselekvései és nemzetközi
színtéren történő fellépése számára. Ezek a nagy
horderejű lépések azonban csak elemei, kompo-
nensei a kialakítandó hosszabb távú döntéssoro-
zatnak, elengedhetetlen azok dinamizálása.

Mivel a biokapacitás csak viszonylag lassan,
elfogadható kiszámíthatósággal módosul, tudomá-
nyos szempontból az igazi kihívást az ország-
ban, a nagyobb régióban, a Föld egészében érvé-
nyesülő népesedési tendenciák minél megalap-
ozottabb feltérképezése jelenti. Egy-egy terü-
let lakosságának várható száma erősen függ az

ország(ok) népesedési politikájától, az ott élők
kor és műveltség szerinti összetételétől, a törté-
nelmi hagyományoktól, az emberek szocializá-
ciójának jellegétől stb., de elsősorban talán jöve-
delmi helyzetétől.

A világ államait szorító kemény népesség-satu
egyik pofája lakosságuk gyors emelkedése, amely
alapvetően a fejlődő országokra koncentrálódik.
Ez a termékenységi ráták előrevetítése segítség-
vel viszonylag könnyen prognosztizálható.

Az Európai Unió tagországai a népesség-
növekedést alapvetően befolyásoló termékeny-
ségi rangsor 124. és 182. helye között találha-
tók (hazánk a 163., 1,51-es mutatóval), míg az
Egyesült Államok két egységet alig meghaladó
értékkel ugyanennek az intervallumnak az ele-
jén helyezkedik el (132.). A rangsor élén Niger,
Szomália, Kongói Demokratikus Köztársaság,
Mali és Csád foglal helyet, az első húsz helyen
csak Afrikai ország található, a fejlett országok
mutatójának mintegy háromszorosát kitevő ter-
mékenységi aránnyal.

A népesség-megoszlás ma is aránytalan. A
nyugati civilizáció mag-országainak, tehát
Észak-Amerikának és az Európai Gazdasági
Térség országainak együttes lakossága elma-
rad az egy milliárd főtől, míg a fejlődő országok
hat milliárdnál nagyobb népességet tartanak el.
A prognosztizált termékenységi ráták alapján a
világ népességének struktúrája a jövőben még
polarizáltabbá válik.

Figyelemfelkeltő és általánosítható precedens
Lagos esete, a nigériai főváros népessége ugyanis
elképesztő ütemben növekszik. Az 1950-es évek
300 ezres lakosságszáma mára 20 millióra emel-
kedett, 2050-re pedig feltehetően megduplázó-
dik, eléri a 40 milliót. A Hírportál szerint 30
éven belül Afrika népessége megkétszereződik,
1,2 milliárdról 2,5 milliárdra emelkedik. E periódus
végére 400-410 milliós lakosságával Nigéria
a harmadik legnépesebb ország lesz a világon. A
lakosság növekedési üteme másutt is szédületes,
a 48 legszegényebb országban 2050-re három-
szorosára emelkedik a népesség.

Az ENSZ „optimista” prognózisa szerint
a Föld népessége 11,2 milliárd főnél tetőzik.
Aggasztó azonban, hogy ez a többlet a fejlődő
országokban jön világra, amelyek ma sem tudják
fenntartható módon ellátni lakosságukat! Kítü-
nően reprezentálja a problémát Niger példája. Az
ország 10 milliós népességet lenne képes ellátni,
de már 20 millióan lakják, amely létszám 2035-
re megduplázódik, 2050-ben pedig a lakossága
eléri a 68 milliót. A Szaharától délre fekvő Szá-
hel-övezet egészét is jellemzik a leírta. A kietlen
régió 80 millió ember otthona, 2060-ra azonban
400 millióra emelkedhet a lakossága.

Érdekes „verseny” folyik India és Kína között.
Utóbbi 2008-as 1324,7 milliós népessége 175,4
millióval haladja meg Indiáét. A termékeny-
ségi ráták közötti különbségek (India 2,62, Kína
1,54) alapján azonban 2050-re már India lesz a
legnépesebb ország (1755,2 millió fő), „lekörözve”
Kínát (1437 millió). India 12 év leforgása alatt
már ledolgozta hátránya nagy részét.

A satu másik pofája a fejlődő országokban a
lakosság magasabb színvonalon történő ellátá-
sának igénye. A fejlettel fogyasztása mintaként
is szolgál. Nyilvánvaló például az indiaiak – akik
„veszélyes szintű éhínségben” élnek (International
Food Policy Research Institute) törekvése, hogy
közelítsék a fejlettebb országokban élők fogyasz-
tási szintjét. A társadalmi igények nemcsak a fej-
lődő gazdaságokat kényszerítik GDP-jük növe-
lésére, de a fejlettekben is elvárja a lakosság – a
választási kampányokban megfigyelhető ígére-

spirál ezt az igényt még táplálja is –, hogy tovább
emelkedjen fogyasztásuk. Ennek feltétele előál-
lítandó bruttó hazai termékük további lendüle-
tes növekedése, amelynek hatásait még inkább
fokozza bizonyos javak és erőforrások előállítá-
sának egyre mostohábbá váló feltételrendszere,
emiatt meredeken növekvő határköltsége.

Népesség, termelésnövekedés – mint a politikai küzdelem motiválói

A rész első felében feltételezzük, hogy az állam
döntési-hatalmi pozíciója csorbitatlan, képes a
közjó érdekében irányítani és integrálni a pártok,
a lakosság tevékenységét. Ez a népesség esetében
az ökológiai lábnyom által átfogott komponen-
seknek megfelelő szükséglet-kielégítést célozza
(nyilván szemét, hulladék és karbonlábnyom nél-
kül.) A biokapacitás, az erőforráskorlátok már a
célmeghatározás fázisában is mérséklethez kész-
tetik a döntéshozókat.

Az USA egyik tekintélyes intézménye, a Kül-
kapcsolatok Tanácsa (CFR) úgy ítéli meg, hogy a
következő évtizedekben már nem lesz elegendő
élelmiszer, a növekvő lakosság és a szegény orszá-
gok néptömegeinek (talán) felzárkózó fogyasz-
tása következtében a század derekára nagyjából
megduplázódik ezeknek a cikkeknek a kereslete.
Az élelmiszertermelés globális biztonsági kérdé-
sé válik, illetve már ma is annak tekinthető. Az
édesvízkészletek elégtelensége ugyancsak stratégiai
jelentőségű probléma. A táplálékok előállításá-
s mellett a fogyasztási célú iparcikkek, valamint
a fizikai tőkejavak gyártása is hatalmas mennyi-
ségű energiát igényel.

A lakosság eltartásához szükséges javak ter-
melése T. R. Malthus korában csak egyenlete-
sen, számtani haladvány szerint volt bővíthető. A
megoldást a népesség szaporodásának mérséklő-
désében látták, amely mértani haladvány szerin-
ti növekedésre lett volna képes. A kiegyensúlyo-
zást a háborúk, járványok, a visszatérő éhínségek
– drasztikusan ugyan -, de elvégezték.

Az utóbbi évtizedekben a világ biokapacitásából
való minél nagyobb részesedésért harcolnak az
országok. Kína stratégiája az afrikai és dél-ame-
rikai országok viszonylatában példaértékű. „Kína
... a be-nem-avatkozás politikájának – non-
interference policy – alkalmazásával behatolt
Délkelet- és Közép-Ázsiába, Afrikába, Latin-
Amerikába. Kína előnye, hogy ellentétben az
Egyesült Államokkal, ideológia-mentes politi-
kát folytat.” – írja Lengyel László. Gyümölcsöző
számára az afrikai államokkal megvalósuló infor-
mális együttműködés, amelyeken rendre megie-
lenik az érintett országok vezetőinek kilencven
százaléka. Az együttműködés a mezőgazdasági
területek hasznosítására, az ásványvagyon és
energiahordozók kitermelésére, az infrastruk-
túra fejlesztésére koncentrál. A nagyobb orszá-
gok esetében bilaterális szerződésekkel bástyáz-
za körül pozícióit, igyekszik belépni a regionális
hatókörű intézményekbe, így például az Ame-
rika-közi Fejlesztési Bankba (BID) és a Karibi
Fejlesztési Bankba (BDC) is.

Az energiahordozók mintegy hetvenöt szá-
zalékát tíz ország birtokolja. „A világ nagyobb
része ezektől az országoktól függ,” ami az impor-
tőr országok helyzetét meglehetősen bizonyta-
lanná teszi.

Daniel Lazare idézi 1917-ben írt cikkében
Anthony Cordesmant, a Center for Strategic and

International Studies (CSIS) tagját: „az olaj a belátható jövőben is fontos energiaforrás marad, tekintettel arra, hogy a megújuló és más alternatív energiaforrások korlátozottan növekszenek. A Perzsa-öböl rendelkezik a világ olajtartalékaiknak kétharmadával, így kritikus térség marad a jövőben is. Ottani pozíciókat ezért minden áron meg kell őriznünk.”

Az országok nagy részét korlátozott költségvetési bevételeik, felhalmozódott adósságaik potyautas-viselkedésre készítetik, sőt kényszerítik, gyakran fontos nemzetközi egyezmények (Klímaegyezmény) esetében is. Ez a magatartási mód akkor következhet be, ha a szereplők között nincs közgazdasági értelemben rivalizálás, és nem áll fenn a kizárás lehetősége sem. A környezetvédelem (mint közjószág) esetében a piac nem megfelelő mechanizmus az erőfeszítések koordinálására, sőt az országok egy részét éppen a közgazdaságtan logikája motiválja erre a sajátos viselkedésre.

Megkíséreljük a jelenség létét indirekt módon bizonyítani, azaz feltételezzük a piaci mechanizmus érvényesülését, és annak alapján vonunk le következtetéseket.

		A környezetvédelemért minden más ország	
		vállal költséget	nem vállal költséget
Az adott ország	vállal költséget	A) kiadásáért akkora hasznosítást kap, mint amekkorát bármely más célú kiadás esetén is hozzájutna	B) a többiek miatt nem jelenik meg a környezetvédelmi kiadás hozadéka, az tehát „felesleges”
	nem vállal költséget	C) ingyen jut a környezetvédelem előnyeire	D) nem valósul meg környezetvédelem, de nincs felesleges kiadás sem

A vizsgált ország amennyiben:

- vállalja a környezetvédelem költségeit, nem szerez előnyöket (A), de lehet hátránya (B),
- nem vállal költséget, nem lesz hátránya (D), de lehet előnye (C).

Nyilván az ország számára a potyautas-viselkedés lesz racionális.

A fejezet további részében feloldjuk az állam közjót szolgáló tevékenységére vonatkozó korábbi feltevésünket. Ebben a realisabb feltételrendszerben mutatjuk be bizonyos jól elhatárolható érdekcsoportok törvényalkotásra gyakorolt befolyását. Ezek a körök hathatósan részt vállalnak a makroökonómiai értelemben vett rendszerszabályozás kialakításában.

J. M. Keynes 1926-ban tartott előadást „A szabad verseny vége” címmel, amely természetesen tanulmány formájában is megjelent. Ebben egyértelműen utalt a gazdasági érdekcsoportok szerepére az elv megvalósításában. „az individualizmus és a laissez-faire mélyen gyökerezik a késői tizenharmadik és a korai tizenkilencedik század politikai és morális filozófiájában, mégsem gyakorolhattak volna olyan tartós hatást a közügyek vitelére, ha nem feleltek volna meg a korabeli üzleti világ igényeinek és kívánságainak.” Nevezett körök egyetértése, sőt kezdeményezése kellett a szabad verseny bevezetéséhez és jogi fel-

tételeinek megteremtéséhez. Lényegében ezek a csoportok a háttérből erőteljesen befolyásolták államaik politikai stratégiáját, kül- és belpolitikai lépéseit.

Hasonlóan vélekedett Polányi Károly, aki 1946-ban, Londonban megjelent munkájában annak a véleményének adott hangot, hogy „a laissez faire szándékos állami tevékenység eredménye volt.”

Milton Friedman elemzése alapján következő álláspontot fogalmazta meg: „... a FED felállítását egy szűk csoport számára olyan hatalmat biztosított – amivel időről időre éltek is –, hogy önkényes folyamatok segítségével jelentős és felismerhető módon megváltoztassák az események menetét...”

A nagyvállalatok tulajdonosai és menedzserei korszakunkban is egyértelmű befolyást gyakorolnak a társadalmi, gazdasági és politikai életre, biztosítva vállalkozásaik dinamikus növekedését, profitabilitását. Ezt észlelve vetette 1935-ben papírra Balla Antal kritikus gondolatait a világon másodikként elfogadott trösztellenes törvényről: „A közfelfogás ... megsejtette, hogy a trösztök nemcsak gazdasági, hanem általában hatalmi

semmisíteni akarnák a valódi gazdasági szabadságot.”

F. D. Roosevelttel 1933-ban, beiktatási beszédében még nála is borúlátóbban ítélte meg – évszázados távlatra visszatekintve – az Egyesült Államok gazdaságában érvényesülő súlyos anomáliákat: „Az igazat megvallva a kormányzat már Andrew Jackson ideje óta a központi pénzügyi erők kezében van.”

Megdöbbenő a néhai Kennedy elnök nem sokkal halála előtt tartott beszédének egyik gondolata: „Amivel világszerte szemben állunk, az egy monolitikus és könyörtelen összeesküvés, mely egyre növekvő befolyását elsősorban rejtett eszközökkel éri el. Egy rendszer ez, mely óriási mértékű emberi és anyagi erőforrásokat szívott magába, hogy felépíthessen belőle egy rendkívül hatékony gépezetet, mely összehangol katonai, diplomáciai, hírszerzési, gazdasági, tudományos és politikai műveleteket. Ténykedései nem nyilvánosak, hanem álcázottak. Hibáit nem jelentik, hanem mélyen eltemetik. Ellenzőit nem elismerik, hanem elhallgattatják.”

Lóránt Károly, az Európai Unió korábbi tisztviselője is hasonlóan látja a működő és portfólió tőke tulajdonosainak szerepét: „Államaink hitelezői, a mi nemzetközi befektetőink, épp a deregulált piacoknak hála, sikeresen nyomultak be a nemzeti belső piacokra és itt minden eszközt magukhoz ragadhattak, hogy kedvük szerint kényszerítsék a helyi gazdaságpolitika alakulását.”

Sokak szerint ezek a gondolatok akár összeesküvés-elméletek elemei is lehetnének, feltehetően kifejtőik személyisége, társadalmi-politikai státusza szerteoszlattja ezt a gyanút. Egyéniségüket tekintve alapvetően különböznek a mai elnöktől, Donald J. Trumptól, akit Martin Wolf, a Financial Times szemléirője plutopolitistának nevezett, mivel döntéseivel a legvagyonosabbakat szolgálja, beszédeivel a legszegényebbek közül próbál szavazókat szerezni.

A gazdaság reprezentáns képviselőinek beszivárgása, terjeszkedése a politika körébe felkeltette Schumacher ellenszenvét, ám 1991-es intése csak pusztába kiáltott szó maradt: „... veszélyes összekeverni az üzletet a politikával. Az ilyen összekeveredés általában alacsony hatékonyságú üzleti és korrupciós politikai életet eredményez.”

Mintha az elnökök által „hozott” anyagból dolgozott volna J. E. Stiglitz midőn a következő, nagy horderejű megállapítást fogalmazta meg: „Úgy tűnik, a globalizáció jelenlegi formájában a nemzeti elítelt régi diktatúráját a nemzetközi pénzügy világ új diktatúrája váltja föl...” Ennek a diktatúrának egy lehetséges kifejlődési útját is felvázolta: „Az úgynevezett önszabályozó piacgazdaság maffiakapitalizmussá fejlődhet – és maffia típusú politikai rendszeré.”

A Nobel-díjas közgazdász tanulmányában Pierre Bourdieu és Michel Foucault gondolatosságát terjesztette ki, akik már a hetvenes években is éles kritikával analizálták a neoliberalizmust. Ezt olyan irányzatnak tekintették, amelynek képviselői – meghódítva az államapparátus legfontosabb pozícióit – ráerőszakolják a versenyt a társadalom és gazdaság minden szereplőjére. Stiglitz a nagyvállalatok gátlástalan érdekérvényesítésében látja a neoliberális gazdaságpolitika uralomra jutásának magyarázatát: „Ami... a neoliberális piaci fundamentalizmust illeti, az mindig is speciális érdekcsoportok szolgálatába állított politikai doktrína volt, amelyet nem támasztott alá gazdasági elmélet. Azt is világossá kell tenni, hogy a neoliberalizmust történelmi tapasztalatokkal sem lehet igazolni.”

Amartya Sen, a Nobel-díjas indiai származá-

faktorokká nővik majd ki magukat. Ezért szavaztatta meg a kongresszus a Sherman-Act-ot, amelyet azonban végrehajtani nem tudtak. Megpróbálták megrendszabályozni a különböző ipari „királyokat”, de azok olyan befolyást gyakorolnak a politikai életre, hogy az államhatalom minden kísérlete meddő maradt. A trösztök tovább nőttek és végre kezükbe került az Egyesült Államokban minden hatalom.”

Pregnánsan szimbolizálja a gazdasági körök üzleti filozófiáját a Mayer Amschel Rotschildnak tulajdonított mondas: <Adjátok kezembe egy ország pénzügyeit, és nem érdekel, hogy kik hozzák a törvényeket a parlamentben!>

A tekintélyes közgazdák és a kiváló gazdaságtörténész álláspontjainak megismerése után tekintsük át néhány nagy formátumú politikus – mind az Egyesült Államok elnökeiként alapozták meg hírnevüket – véleményét.

Wodrow Wilson, az 1913-as Fed-törvény aláírója helyesen látta, hogy „Az igazi nagy monopólium ebben az országban a nagy hitelek monopóliuma. ... Nagyszerű ipari nemzetünk a hitelrendszerre által ellenőrzött. Hitelrendszerünk magántulajdonban összpontosul. Így aztán a nemzet növekedése és minden tevékenységünk néhány ember kezében van... már csak a saját korlátaik miatt is, gyengíteni, ellenőrizni és meg-

sú közzéadta többek között Isaiah Berlinre hivatkozva a szabadság kétféle felfogását különbözőt meg: a pozitív és a negatív szabadságot. A szabadság pozitív értelemben azt jelenti, amit az egyén képes megtenni vagy elérni (freedom to). Ezzel szemben a szabadság negatív értelme azoknak a korlátozásoknak a hiányát hangsúlyozza (freedom from), amelyeket az egyik személy vagy az állam egy másik személlyel szemben gyakorolhat. A neoliberális elmélet a szabadság negatív felfogásának platformján állva hirdeti, hogy a nemzeti korlátozások eltörlése, a szabad verseny előtérbe helyezése milyen előnyökkel jár a világ államaira.

Kádár Béla akadémikus, az Antall-kormány minisztere - minden bizonnyal államigazgatási tapasztalataira is építve - a következőket állapította meg: „a transznacionális nagyvállalatok, sőt nagyvállalati koalíciók érdekérvényesítési erejével szemben a Föld országainak túlnyomó többsége eleve korlátozott cselekvőképességű.” Hozzáfűzte: „Különösen a kisebb gazdasági potenciállal rendelkező s államszervezetileg legyengített országok védtelenek a nagyvállalati erőfölénnyel szemben.” A világ száz legerősebb gazdaságának több mint felét már az ezredforduló idején is transznacionális cég alkotta. A Fortune 500-as listáján szereplő nagyvállalatok együttes árbevétele meghaladja a föld évi GDP-jének két-ötödét.

A politikusok és tudósok áttekintett gondolataiból, állásfoglalásaiból az a konklúzió adódik, hogy az egyes országok politikai döntéseit, belpolitikai és nemzetközi szinten tett lépéseit a befolyásos gazdasági-politikai körök érdekei határozzák meg.

Civilizációk összecsapása

A történelem alapvetően Európában játszódott, cinikusan fogalmazva: az afrikaiak évszázadokon keresztül csak árucikként, rabszolgaként jelentek meg a világgazdaság színpadán. Földrészünk hatalmai gyakran - néha évtizedeken keresztül - háborúztak egymással, Afrikát, részben Amerikát és Ázsiát gazdasági-politikai vadászterületnek tekintették. Az egymás közötti villongások két ízben is világháborúvá szélesedtek, a másodikikat követően felbomlott a gyarmati rendszer. A korábbi gyarmatok jogi függetlenségük bázisán kezdték kiépíteni politikai és gazdasági önállóságukat. Ez a folyamat nagyon vontatottan halad (gondoljunk az Európai Unió társult országainak helyzetére, vagy például Franciaország viszonyára volt gyarmataival).

Néhány korábbi gyarmat, illetve ezt a sorsot szerencsésen elkerülő fejlődő ország képes volt kitörni az elmaradottságból, fejletlenségéből, és ma már a világ országainak GDP-szerinti rangsorában az első ötven közé került. Mivel népességük százmilliós - sőt, Kína és India esetében milliárdos - nagyságrendű, ezért még a GDP-jüket megjelenítő hatalmas árutömeg sem képes lakosságuk számára elfogadható életszínvonalat biztosítani.

A FAO 2015-ös jelentése szerint 37 ország van kritikus helyzetben, az International Food Policy Research Institute ugyanezen évben közölt Globális Éhségindexén még több (94) ország szerepel. Az éhsiség által sújtott országok között találhatjuk - némi meglepetésre - az összes BRICS-országot. Indiában veszélyes, Kínában és a Dél-Afrikai Köztársaságban súlyos, Braziliában és Oroszországban alacsony szintű éhsiséget regisztráltak.

A világ legnagyobb összefüggő éhségövezete

Oroszi Sándor

Afrika déli része (Zimbabwe, Malawi, Zambia, Mozambik, Lesotho, Szváziföld). Sokan osztják a FAO véleményét, miszerint itt, az úgynevezett „szubszaharai” térségben belátható időn belül nem csökken jelentősen az éhezők száma. A kérdést világszintre kiterjesztve T. Lanslor arra a konklúzióra jutott, hogy „évente 36 millió ember hal meg éhség és rossz táplálkozás közvetlen vagy közvetett következményeként.”

A napjainkban dúló járvány miatt az Oxfam prognózisa szerint félmilliárd ember sülyedhet ismét nyomorba. El kell gondolkodnunk José María Venának, az Oxfam nemzetközi ideiglenes ügyvezető igazgatójának szavain: „a világjárvány pusztító gazdasági hatását a glóbusz valamennyi pontján érezni. De a szegény országok szegény népeit, melyek eleve a túlélésért küzdenek, szinte egyáltalán nincs védőháló mi megfogja, és megakadályozza, hogy nyomorba hulljanak.”

Összességében megállapítható, hogy a jelenleg is magas, de várhatóan tovább növekvő életszínvonal biztosítása egyik oldalról, az éhség rémétől való menekülés a másik oldalról politikai konfrontációkat, súlyos konfliktusokat idézhet elő a világ országai között.

A fejlett európai országok - amelyek viszonyát a múltban villongások, háborúk jellemezték - most az Európai Unió tagjaiként nagyjából egységes platformon jelennek meg, koordinálva céljaikat, döntéseiket, lépéseiket néhány integráción kívüli állammal, kiemelten az Egyesült Államokkal. Bankjaik, multi- és transznacionális vállalataik behálózják az egész világgazdaságot, de a nemzetközi pénzügyi-gazdasági szervezetekben is meghatározó súllyal rendelkeznek. „A Nyugat az egyetlen civilizáció - konstatálja S. P. Huntington -, melynek számottevő érdekeltségei vannak az összes többi civilizációban vagy térségben, és képes befolyásolni az összes többi civilizáció vagy térség politikáját, gazdaságát és biztonságát.” Érdekes a neves szerző egy másik gondolata is: „... a lényegi különbség a Nyugat mind ez idáig domináns civilizációja és az összes többi civilizáció között van, amelyek viszont kevés közös vonással rendelkeznek, ha rendelkeznek egyáltalán ilyenekkel. Röviden, a világ nyugati „egy”-re és nem-nyugati „sok”-ra tagolódik.”

A világ gazdasági erőterében a Pricewaterhouse Coopers becslései, számításai alapján az országok GDP-szerinti rangsorában hatalmas átrendezés következik be. Az Egyesült Államok GDP-je

megközelíti a mai érték dupláját, Kínáé viszont több mint négyszeresére fog nőni. Az igazán komoly teljesítmény viszont a tizenkétszerező Indiáé lesz, míg Indonézia nyolcszorozni fog, Törökország és Szaúd-Arábia ötszörözni. Oroszország produktuma kedvező esetben a négyszeresére emelkedhet. Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Japán növekedése 50-80 százalék között alakul.

Néhány ország lakosságának viharos tempójú emelkedését már bemutattuk a tanulmány egyik előző részében. Az emberiség létszámának gyors növekedésével az egy főre jutó produktív földterület öt globális hektárról egy évszázad alatt 1,8 globális hektárra csökkent. Ez a tendencia, bár süllyedő ütemben, de folytatódhat. Huntington jövőképe baljós jeleket is tartalmaz, főleg az afrikai népesség tekintetében.

Az egyes civilizációkban a népesség, és a gazdasági potenciál tekintetében prognosztizált meglehetősen egyenlőtlen léptékű változások erősen megkérdőjelezzik Kissinger, Rockefeller és sokan mások új világrenddel kapcsolatos várakozásait, de alássa azokat az energiahordozók iránt nagyon dinamikus emelkedő igény is. „Az energiahordozók jelentős részén viszonylag kevés állam osztozik. A világ nagyobb része ezektől az országok függ.” A készletek döntő többsége a nem-nyugati civilizációkhoz tartozó országok területén található. Ezeket a tendenciákat összegezi Huntington: „Ha azonban a muzulmán népesség ilyen mértékben növekedik, s az ázsiai gazdaság továbbra is rohamléptekben fejlődik, akkor a világpolitikában a Nyugat és a rivális civilizációk közti összecsapások sokkal jelentősebbé válnak, mint bármilyen egyéb konfliktus.”

A civilizációk közötti feszültségek enyhítésére a segélyezés eddigi gyakorlata nem jelent kielégítő megoldást. A változó nagyságú - 50-100 milliárd dolláros - évenkénti segély a világ 85.000 milliárd dollárt meghaladó GDP-jének alig két ezreléke, amely semmiképpen sem elegendő a felzárkózás megindításához. Ráadásul ennek az összegnek a többszörösét szivattyúzzák ki a fejlett országok óriásvállalatai a kedvezőtlen külkereskedelmi cserearányok, a növekvő adósságszolgálatok, a magas kamatok, az adóoptimalizálás stb. segítségével.

F. Hayek - a műveire általában jellemző meglehetősen szélsőséges gazdaságfilozófiai felfogással szemben - ezt a témát morális alapon közelíti. „Ám nem szükségszerű és nem is kívánatos az, hogy a nemzeti határok egyúttal éles életszínvonalbeli különbségeket jelezzenek, hogy pusztán egy nemzeti csoporthoz tartozás jogosítson fel akkora szeletre a tortából, amely jelentős mértékben tér el más csoportok tagjainak részesedésétől.” Ehhez azonban úrrá kell lenni a gazdag országoknak azon a látszatra normális törekvésen, hogy lakosságuk életszínvonalát minél dinamikusabban növeljék. Amennyiben ez nem sikerül, valószínűleg bekövetkezhet a Jared Diamond szerint lehetséges másik forgatókönyv: „Erősen kétséges, hogy mi szerencsebbek képesek maradunk rá, hogy elszigeteljük magunkat a kevésbé szerencsésektől, hiszen a kellően elszánt bevándorlókat már ma sem tudjuk határainkon kívül tartani.” Az esetlegesen felerősödő migrációs hullámok csillapítására egyelőre nincs megnyugtató megoldás. Véleményéhez még hozzáfűzi: „Nem hiszem, hogy van más esélyünk, mint azt gondolni, mennyi tartatható meg ebből az életszínvonalból civilizációnk teljes összeomlása nélkül.”

Jazz-Blues jamboree 2020

